

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalárska práca

2023

Nina Skoupilová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Tramping a jeho špecifiká v 60. letech
v českých krajinách**

Bakalárska práca

Autor práce: Nina Skoupilová

Študijný program: Teritoriální studia

Vedúci práce: prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.

Rok obhajoby: 2023

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracovala samostatne a použila len uvedené pramene a literatúru.
2. Prehlasujem, že práca nebola využitá na získanie iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená pre študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa 1.8.2023

Nina Skoupilová

Bibliografický záznam

Skoupilová, Nina. *Tramping a jeho špecifiká v 60. rokoch v českých krajinách*. Praha, 2023. 29 s. Bakalárska práca (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálných vied, Institut mezinárodních studií. Vedúci bakalárskej práce prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.

Rozsah práce: 84 080

Abstrakt

Tramping je populárny fenomén v českých krajinách, ktorého hlavnou ideou je útek od stresujúceho života do náručia prírody za účelom relaxácie. Prívrženci trampingu museli často čeliť tvrdej perzekúcií štátnych orgánov. Počas 60. rokov si ČSR prešla obdobím významných politických zmien, ktoré ovplyvnili vývoj rôznych sociálnych a kultúrnych fenoménov. V tejto práci skúmam dynamiku vzťahov medzi niektorými špecifickými aspektmi trampingu a bezpečnostnými zložkami v 60. rokoch. Cieľom práce je analyzovať fenomén trampingu a jeho špecifiká v meniacom sa politickom podnebí 60. rokov.

Kľúčové slová

Tramping, príroda, bezpečnostné zložky, 60. roky v ČSR, politické zmeny

Abstract

Tramping is a common phenomenon in Czech countries. This popularity might be surprising at first glance, but it can be at least partly explained by the need to escape a stressful life by seeking refuge and relaxation in the welcoming arms of nature. Tramping adherents have historically faced severe persecution from public authorities. However, in the 1960s, Czechoslovakia went through a period of significant political changes that influenced the development of various social and cultural phenomena. The present work will therefore analyse how were specific tramping aspects altered in the changing political climate of the 1960s.

Keywords

Tramping, nature, security forces, 1960s in Czechoslovakia, political changes

Title/názov práce

Tramping and its specifics in Czech countries in 1960s

Tramping a jeho špecifika v 60. letech v českých zemích

Pod'akovanie

Chcela by som vyjadriť uprímne pod'akovanie doc. Jiřímu Vykoukalovi, CSc. a prof. PhDr. Jiřímu Kocianovi, CSc. za ich ochotu, cenné pripomienky a láskavý prístup pri spracovaní bakalárskej práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Tramping ako voľnočasová aktivita.....	5
1.1. Voľný čas v komunistickom Československu.....	5
1.2. Definícia trampingu ako voľnočasovej aktivity.....	5
2. História trampingu.....	7
2.1. Prvorepublikový tramping.....	7
2.2. Tramping počas 2. svetovej vojny.....	11
2.3. Tramping po 2. svetovej vojne.....	12
3. Voľnočasové aktivity v 60. rokoch.....	13
3.1. Nástup 60. rokov.....	13
3.2. Zlaté 60. roky.....	15
4. Tramping a jeho špecifiká v 60. rokoch.....	17
5. Bezpečnostné zložky a trampske skupiny v 60. rokoch.....	22
Záver.....	26
Zoznam zdrojov.....	27

Úvod

V odbornej literatúre sa stretne s rôznymi definíciami trampingu. Všetky definície však majú niekoľko spoločných znakov. Tramping môžeme definovať ako špecifický spoločenský fenomén trávenia voľného času v prírode za účelom úniku od mestského života, populárny najmä na českom území. Pri svojom vzniku bol silne inšpirovaný westernovou kultúrou. Pre trampingu bola charakteristická jeho voľnosť, ktorá ho odlišovala od iných hnutí, ako napríklad skautingu.¹ Hoci sa trampingu rozšíril v určitom rozsahu aj na území súčasného Slovenska, nestal sa významným sociálnym fenoménom ako v českých krajinách. Preto sa vo svojej práci sústredím primárne na skúmanie trampingu na českom území. Tramping bol počas svojej existencie na československom území terčom rôznych štátnych represíí. Či už za obdobia prvej Československej republiky alebo počas komunistického režimu ČSR, štátne orgány považovali za potrebné ak nie úplne potlačiť trampingu, tak ho dostať aspoň pod svoju kontrolu. Prípadovou štúdiou trampskej skupiny aktívnej v okolí Prahy chcem získať odpoveď na otázku: „Ktoré špecifické aspekty fenoménu trampingu môžeme zaznamenať pri štúdiu vyšetrovacieho procesu trampskej skupiny bezpečnostnými zložkami v 60. rokoch?“ Rozhodla som sa zamerať na okolie Prahy, pretože patrilo k oblastiam s najintenzívnejším rozvojom trampingu v Čechách.

Práca je rozdelená na 5 kapitol. V úvode sa zameriam a charakterizujem trampingu ako voľnočasovú aktivitu. Ďalej popíšem históriu trampingu na českom a slovenskom území od obdobia vzniku prvej republiky do konca 60. rokov. Pre pochopenie tohto fenoménu je dôležité poznať jeho počiatky. Následne charakterizujem vývoj dynamiky voľnočasových aktivít v 60. rokoch v ČSR v súvislosti s politickým dňaním a poukážem na to, aké postavenie mal v rámci tohto vývoja trampingu. Na toto nadviažem popisáním špecifik trampingu v spomínaných 60. rokoch, ako uvoľnenejšia politická situácia pôsobila na rozmach trampingu a čím trampingu oslovil v tej dobe spoločnosť. V nasledujúcej kapitole sa zameriam na dokumenty, získané z archívu bezpečnostných zložiek, a to konkrétne na tramskú skupinu, ktorá bola v prvej polovici 60. rokov aktívna v oblasti Mníšku pod Brdy.

V teoretickej časti popíšem fenomén trampingu, jeho vymedzenie v rámci voľnočasových aktivít v ČSR a historický vývoj od obdobia prvej republiky až do konca 60. rokov. História trampingu a tramská kultúra vplývali na vývoj rôznych trendov v rámci trampingu 60. rokoch. Nakoľko je trampingu veľmi špecifický fenomén s pomerne širokou definíciou, je potrebné poznať ho komplexne. Vďaka informáciám obsiahnutým v teoretickej časti sme schopní pri práci s archívnymi dokumentmi spozorovať a zaznamenať špecifické aspekty trampingu 60. rokov. Na základe vedomostí, ktoré získame celistvým opisom tramského fenoménu a jeho vývoja, sme schopní vyjadriť základnú líniu doposiaľ dosiahnutého poznania.

V praktickej časti pracujem s tramskou skupinou, aktívnou v okolí Mníšku pod Brdy pomocou prípadovej štúdie. Túto skupinu budem označovať ako tramskú skupinu A. Keďže sa zameriavam len na jednu tramskú skupinu, ide o jednopřípadovú štúdiu. Případová štúdia je jedna z najčastejšie používaných metód kvalitatívneho výskumu. Výhodou prípadovej štúdie je možnosť využiť rôzne typy zdrojov dát na výskum. Podľa typológie Arenda Lijpharta a Harryho Ecksteina môžem štúdiu v praktickej časti práce charakterizovať ako interpretačnú prípadovú štúdiu. Cieľom tejto štúdie je konfrontovať teoretické poznatky so špecifickým prípadom. Pre nás je týmto špecifickým prípadom tramská skupina A, ktorá bola bezpečnostnými zložkami kategorizovaná ako chuligánska tramská skupina a príslušníci VB jej venovali špeciálnu pozornosť. Unikátnosť tramskej

¹ Jan Randák, Jan Krško, Jan Mareš, Jan Pohunek a Jan Špringl, *Putování za obzor: trampingu v české společnosti 1918-1989* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020), 36-40.

skupiny A predstavuje vhodnú vzorku na získanie nových poznatkov z vyšetrovacích dokumentov.

Vyšetrovacie dokumenty bezpečnostných zložiek zo 60. rokov, s ktorými som pracovala, mi poskytol pražský Archív bezpečnostných zložiek (ABS). Podala som žiadosť na ABS o výpis dokumentov k jednotlivým členom trampskej skupiny A, je to preferovaný spôsob, ako sa dostať k týmto archiváliám, berúc do úvahy systém, akým sú tieto dokumenty uchovávané. Informácie, obsiahnuté v týchto dokumentoch, budem vyhodnocovať spolu s poznatkami v teoretickej časti práce. V štúdiu sa sústredím na analýzu dynamiky bezpečnostných zložiek a tramského fenoménu v 60. rokoch v ČSR. Tieto vzťahy skúmam z perspektívy tramského fenoménu, vyšetrovacie dokumenty bezpečnostných zložiek slúžia ako prostriedok na analýzu určitých aspektov trampingu. Preto sa bližšie nezameriavam na samotné bezpečnostné zložky mimo ich vyšetrovania tramských skupín. Pre môj výskum sú prioritné len informácie, ktoré priamo súvisia s fenoménom trampingu. Nebudem sa zaoberať organizačnými štruktúrami bezpečnostných zložiek a podrobnou analýzou motivácie ich konania, keďže je pre môj výskum prvoradá tramská perspektíva.

V rámci témy trávenia voľného času vyšlo v Českej republike za posledných 30 rokov mnoho kníh, zameriavajúcich sa na čiastkové okruhy trávenia voľného času v ČSR. Spomenula by som najmä práce historikov Martina Pelca, Jakuba Machka a Jana Štemberka. Pelc sa vo svojich textoch sústreďuje najmä na šport a turistiku, Štemberk na turistiku a cestovný ruch a Machek na populárnu kultúru. Z týchto textov čerpali aj autori Jiří Knapík, Martin Franc a kol. vo svojej encyklopedickej príručke *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967* (2012). Prvá encyklopedická príručka, zaoberajúca sa voľným časom v ČSR, vyšla v roku 2005, zahraničný titul *From Good king Wenceslas to the Good Soldier Švejk: A Dictionary of Czech Popular Culture* (2005) informuje západoeurópskych čitateľov o modernej histórii českej populárnej kultúry. Zahraničné tituly, ako napríklad *From Good king Wenceslas* (2005), majú tendenciu venovať príliš veľkú pozornosť rôznym kuriozitám československej populárnej kultúry, ktoré nemali vo väčšine prípadov zásadný vplyv na každodenný život občanov ČSR. Autori *Průvodce kulturním děním a životním stylem* (2012) sa v rámci svojho diela sústredili aj na širšie spoločenské a politické súvislosti v rámci problematiky trávenia voľného času v ČSR.

Kniha *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století* (2014) ponúka zaujímavé informácie o histórii rekreácie na českom území. Jiří Knapík a Martin Franc vydali v roku 2013 dielo *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, zaoberajúce sa problematikou voľného času s užším časovým vymedzením, ako predchádzajúci autori. V tomto diele nadväzujú na svoj predchádzajúci titul *Průvodce kulturním děním a životním stylem* (2012), keďže však ide o užšie časové ukotvenie, snažia sa priblížiť jednotlivé časti trávenia voľného času aj viac v ucelenej rovine bežnej každodennosti v skúmanom desaťročí. Napriek tomu, že sa téma trávenia voľného času v ČSR stala v posledných rokoch viac populárna, je v tomto smere badať nedostatok odborných titulov. Je mimoriadne náročné získať dokumenty, dokazujúce skutočné prežívanie všedného života v ČSR konkrétnymi ľuďmi, čo je jeden z hlavných dôvodov nedostatku odbornej literatúry v rámci tejto problematiky. Dokumentov, akými sú denníky, memoáre alebo osobná korešpondencia, je len veľmi málo a sú ťažko dostupné. Dobová filmová produkcia slúži ako silná inšpirácia pre úvahy o bežnom živote v ČSR. Musíme však brať do úvahy, že filmové diela často skresľujú niektoré skutočnosti o každodennom živote v ČSR. Niektorí autori zvolili v rámci odborného spracovania témy každodenného života v ČSR metódu hovorenej histórie, môžeme spomenúť napríklad titul *Stríčky mozaiky: Každodenní život české společnosti v období normalizace a transformace z pohledu orální historie* (2016).

Kniha *Dějiny trampingu* (1940) od Josefa Peterku, známeho československého trampa, prezývaného Bob Hurikán, bola dlho vnímaná ako hlavná autorita pre bádateľov,

skúmajúcich dejiny trampingu. Nespĺňa však súčasné nároky na odbornú historickú monografiu. Peterka spracováva históriu trampingu formou súpisu trampských osád. Tento zoznam nebol kompletný a bol ovplyvnený Peterkovými osobnými preferenciami. Vo svojom diele tiež objasňuje pôvod a vývoj trampingu, pričom však prehliada niektoré aspekty trampingu, ktoré nesedia s jeho koncepciou a sám seba stavia do nadradenej pozície autority československého trampingu. Napriek nedostatkom táto kniha dlho slúžila ako veľká inšpirácia pre ďalších autorov, ktorí písali o histórii trampingu. Peterkova topografická metóda bola použitá v mnohých tituloch, ktoré tramping vymedzili geografickým určením miesta.² Významný vplyv Peterkovho diela súvisel aj s dlhodobou absenciou podobného titulu, ktorý by sa venoval spracovaniu histórie trampingu.

Peterka bol známym zástancom myšlienky, že politické záležitosti by sa nemali vnášať do trampského prostredia. Prívrženci apolitického konceptu trampingu sa dostávali do konfliktu s trampmi, ktorí verili, že politické debaty majú svoje miesto aj v prostredí táborového ohňa. Dnes je v literatúre tento konflikt väčšinou popisovaný ako konflikt medzi apolitickými a politickými ľavicovo orientovanými trampmi. Realita rozkolu bola však zložitejšia, na oboch stranách sporu existovali trampí, ktorí sa aktívne angažovali v politike. O spracovanie dejín trampingu sa pokúsil aj známy ľavicový tramp a novinár Géza Včelička. Hoci toto dielo nikdy nedokončil, zachovalo sa v podobe nedokončeného rukopisu, ktorý je momentálne vo vlastníctve Pamätníka národného písomníctva ČR. Ľavicové preferencie Včeličku čiastočne skresľujú jeho opis vývoja trampského fenoménu. Toto dielo malo pomôcť rehabilitácii trampingu v ČSR v 60. rokoch. Autor odborných prác o trampingu Jan Krško pracoval s rukopisom podľa metodického návodu Ivana Šťovíčka na prepis textov po roku 1918, tento prepis rukopisu je súčasťou jeho článku *Nedokončený rukopis Gézy Včeličky o dejinách trampingu*. Včelička, rovnako ako Peterka, v texte často spája svoju identitu s identitou trampského hnutia.³ V súčasnosti sa väčšina autorov vo svojich dielach drží neutrálneho postoja k politickej orientácii trampingu. Väčšina autorov sa vo svojich dielach prikláňa ku konceptu, že hoci bol tramping počas svojej existencie ovplyvnený rôznymi politickými preferenciami, jadro a podstata tohto fenoménu zostávajú apolitické.

Voľnosť trampingu a absencia takmer akejkoľvek organizácie tohto hnutia komplikuje odborné spracovanie jeho histórie. Chýbajú dokumenty typické pre spolky a organizácie v ČSR, napríklad záznamy zo schôdzí. Existujú výnimky v rámci niektorých okresných archívov. Niektoré trampské osady mali svoje kroniky. Pre obsah týchto kroník boli typické fotografie členov osady pri rôznych činnostiach aj so stručnými komentármi o dianí v trampskej osade. Trampí do kroník tiež zapisovali texty trampských piesní, ktoré spievali pri táborovom ohni. Autor Jan Randák v článku „Jak psát dějiny trampingu“ určuje genealogickú metódu Foucalta ako vhodnú alternatívu pre spracovanie dejín komplikovaného fenoménu, akým je tramping. Pre genealóga nie je najdôležitejšie určiť, kde a kedy presne vznikol fenomén, hľadá, aké komponenty umožnili vytvorenie daného fenoménu, aké procesy ovplyvnili jeho formovanie a vývoj.⁴

Väčšina súčasných odborných diel, ktoré skúmajú históriu trampingu, má pomerne úzke časové alebo geografické vymedzenie. Z titulov, ktoré sa zameriavajú na konkrétnu geografickú oblasť, môžeme spomenúť napríklad diela *Kronika trampingu v Jizerských horách 1934-2004* (2004) od autora Pavla Vinkláta alebo *Meziválečný tramping na Rakovnicku* (2008) od autora Jana Krška. Väčšina titulov, ktoré sú časovo vymedzené, sa zameriavajú na obdobie prvorepublikového trampingu, Marek Waic a Jiří Kössl: *Český tramping 1918-1945* (1992) alebo *Český tramping v časech formování a rozmachu* (2019) od

² Jan Randák, „Jak psát dějiny trampingu,“ *Studia Ethnologica Pragensia*, č. 2 (2017): 53-55.

³ Jan Krško, „Nedokončený rukopis Gézy Včeličky o dějinách trampingu,“ *Studia Ethnologica Pragensia*, č. 2 (2017): 171-173.

⁴ Randák, „Jak psát dějiny trampingu,“ 63-64.

autorov Jan Randák, Jan Krško, Jan Mareš a kolektiv. *Český tramping v časech formování a rozmachu* (2019) má za cieľ opísať fenomén trampingu formou archeologického prieskumu, ktorý sa nedrží línie chronologických udalostí a striktnej kategorizácie trampingu. Téma československého trampingu je bohatšie spracovaná v českej próze, ako vo vedeckom prostredí. Tramping je ťažko uchopiteľný a definovateľný fenomén, preto je jednoduchšie pristupovať k jeho výkladu formou príbehov a voľnejšieho rozprávania. Z tejto kategórie môžeme spomenúť napríklad dielo *Stopou toulavou* (2009) od autorov Fredy Schubert a Miki Ryvola.

Existujú aj odborné tituly, ktoré sa zameriavajú na tramping na českom aj slovenskom území celoplošne, napríklad dielo *Putování za obzor: tramping v české společnosti 1918-1989* (2020) od autorov Jan Randák, Jan Krško, Jan Mareš a kolektiv. Autori pristupujú k problematike trampingu neutrálne a nestavajú tramping do pozície proti režimu ČSR. Všeobecne kniha pôsobí ako kompromis medzi názormi všetkých piatich autorov, pretože odpovede na viaceré bádateľské otázky sú len naznačené a nie priamo vyslovené. Na československý tramping sa tiež zameriavajú viaceré záverečné práce a odborné štúdie. Bol tiež publikovaný menej obsiahly titul *Století trampingu = A century of tramping* (2018) od autorov Pohunek a Dvořáková, ktorý poskytuje základné informácie o vývoji trampingu v rámci posledného storočia. *Tramping: dějiny, osobnosti, trampská píseň, osady, humor, pověsti, trampové ve filmu* (2022) od autora Antony-Tony Michaela poskytuje čitateľom celkom podrobný opis histórie trampingu, hoci sa nevenuje jednotlivým politickým a spoločenským súvislostiam trampingu natoľko detailne, ako titul *Putování za obzor* (2020).

1. Tramping ako voľnočasová aktivita

1.1. Voľný čas v komunistickom Československu

Komunistická vláda ČSR chcela mať kontrolu nad všetkými aspektmi každodenného života občanov, vrátane trávenia voľného času. Všetky sféry života občanov mali byť vedené v duchu nasledovania sovietskych vzorov. *Svaz československo-sovietského priateľstva* dohliadal na to, aby sa tieto vzory dodržiavali. Za účelom kontroly postupov československej vlády navštevovali ČSR pravidelne sovietski delegáti.⁵ V 50. rokoch sa v ČSR teoretické výskumy trávenia voľného času sústredili na to, ako správne pristupovať k tejto problematike v súlade so stanovenými ideologickými pravdami režimu v ČSR. Chceli jasne vymedziť nové spôsoby trávenia voľného času, ktoré budú zásadne odlišné od voľnočasových aktivít populárnych počas obdobia prvej republiky, keďže tie mali údajne napojenie na českú buržoáziu.⁶ Medzi odborníkmi v prvorepublikovom období panovalo presvedčenie, že by sa občania mali vo voľnom čase venovať aktivitám, ktoré sa svojím charakterom odlišujú od činností, ktoré vykonávajú v práci,⁷ zatiaľ čo podľa ideológie komunistického režimu by mal obsah a charakter práce podmieňovať charakter a prežitie voľného času občana.⁸ Medzi hlavné spôsoby, akými chcel režim udržať kontrolu nad voľným časom občanov, bolo vytváranie rôznych oficiálnych zväzov a združení. Tieto zväzy sa stali dôležitou platformou pre masové organizovanie záujmových činností. Rybárske, šachové, akvaristické, križovkárске, filatelistické a filumenistické kluby, kluby fotografov a mnoho ďalších boli združené pod organizáciou Revolučného odborového hnutia (ROH).⁹

Vývoj trávenia voľného času v ČSR bol významne ovplyvnený skracovaním pracovného času, k prvému skráteniu došlo v roku 1956.¹⁰ V roku 1968 bol pracovný a školský týždeň skrátený zo 6 na 5 dní.¹¹ Populárne víkendové aktivity boli najmä tie, ktoré súviseli s pobytom v prírode. Skupiny kamarátov chodili chalupáčiť, trampovať, alebo sa venovali rôznym športovým aktivitám. V 60. rokoch získavalo na popularite sledovanie televízie ako spôsob trávenia voľného času. Zberateľstvo bolo tiež veľmi rozšírené, populárna bola napríklad filumenistika, zbieranie nálepiek zo zápalkových krabičiek alebo zbieranie rôznych modelov dopravných prostriedkov. Ľudia sa taktiež vo voľnom čase radi venovali majstrovaniu a skrášľovaniu svojich príbytkov a záhrad.¹²

1.2. Definícia trampingu ako voľnočasovej aktivity

Tramping je pomerne ťažké presne definovať, a to vďaka charakteristickej voľnosti tohto hnutia. V rámci trampingu existovali rôzne názory na to, kto sa môže označovať za skutočného trampa. Jadro trampingu tvorí idea vnútornej regenerácie putovaním do prírody. Na konci 19. storočia môžeme na českom a slovenskom území pozorovať zvýšený záujem o outdoorové aktivity.¹³ Skauting a woodcraft sa tešili veľkej popularite. Vznikli viaceré organizácie a spolky, ktoré zastrešovali rôzne outdoorové aktivity. Niektorí ľudia však túžili

⁵ Martin Franc, Jiří Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967 I.* (Praha: Academia, 2011), 19, 22.

⁶ Blanka Filipcová, Jiří Linhart a Jana Vitéčková, „Sociologie volného času v Československu,” *Sociologický časopis* 19, č. 2 (1983): 239-240.

⁷ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 38.

⁸ Filipcová, Linhart a kol., „Sociologie volného času,” 239-240.

⁹ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním I.*, 22.

¹⁰ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967* (Praha: Academia, 2013), 75.

¹¹ Filipcová, Linhart a kol., „Sociologie volného času,” 240.

¹² Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 337-486.

¹³ Jan Krško, Jan Mareš, Jan Pohunek, Jan Randák a Jan Špringl, *Český tramping v časech formování a rozmachu* (Praha: Academia, 2019), 15-16, 23-26.

tráviť voľný čas v prírode voľne, bez potreby organizovať sa do spolkov. Títo ľudia, väčšinou mladí robotníci, remeselníci a študenti, patrili medzi prvých priekopníkov trampingu.¹⁴ Titul *Kronika východočeského trampingu* (2008) datuje výskyt trampov v oblasti Chrudimska od roku 1912.¹⁵ Nie je možné presne určiť, kde a kedy vznikol tramping, avšak v trampskej kultúre a odbornej literatúre o trampingu existuje všeobecne uznávaný dátum rok 1918, keď bola založená v južnom okolí Prahy trampska osada *Ztracená naděje*.¹⁶

Zo začiatku trampí väčšinou prespávali v prírode v stanoch, alebo len tak, „pod širákom“, neskôr si niektorí začali stavať lesné zruby, alebo využívali prenajaté chaty.¹⁷ Tramping bol vo svojich počiatkoch typicky chlapčenská záležitosť. Dievčatá sa mohli zúčastniť väčšinou len pod mužským dozorom rodinného príslušníka. Časom začali trampovať bez dozoru aj dievčatá, čo bola pre mnohých mladých chlapcov príjemná a vítaná zmena.¹⁸ Konzervatívnejšia časť spoločnosti sa pohoršovala nad sexuálnou uvoľnenosťou trampov a nemravnosťou voľného táborenia mládeže. Voľnosť trampingu mala, samozrejme, aj svoje limity, trampí boli terčom kontroly policajných zložiek aj lesnej správy.¹⁹ Trampí niekedy pri putovaní využívali nájdené príbytky v prírode, nie vždy však so súhlasom majiteľa.²⁰ Pokiaľ si trampí oficiálne prenajímali chatky na nocľah, museli sa prispôbiť pravidlám, ktoré určil prenajímateľ. Rovnako táborenie a zakladanie kempov v divokej prírode bolo obmedzené majetkovoprávnymi vzťahmi.²¹

Trampí si svoj voľný čas počas víkendov v prírode radi spetrovali rôznymi športovými aktivitami.²² V zime hrali hokej, alebo lyžovali, v teplejších mesiacoch sa venovali kanoistike, boxu, stolnému tenisu, volejbalu, futbalu, nohejbalu, lukostreľbe, alebo medzi sebou súťažili v rôznych atletických disciplínach.²³ Niektoré trampske osady vytvorili vlastné športové kluby.²⁴ Večery pri ohni si trampí spríjemňovali spievaním a hraním na gitaru. Trampske piesne sa stali významnou súčasťou trampskej kultúry. Najprv spievali len česky prespievané americké šlágre, neskôr začali skladat' vlastné trampske piesne. Pieseň *Vlajka* sa stala trampskou hymnou.²⁵ Trampí sa stretávali na spoločenských udalostiach, nazývaných „potlach“. Potlachov sa mohli zúčastniť trampí z rôznych trampských osád, rovnako tiež ľudia, ktorí buď trampovali príležitostne, alebo mali kamarátov trampov. Krško v knihe *Meziválečný tramping na Rakovnicku* (2018) uvádza, že názov vznikol od českého slova „potlachat“.²⁶ Mnohí trampí tvrdili, že tradícia potlachu a jeho názov má pôvod v kultúre severoamerických Indiánov. Trampí počas potlachov často stavali totemy, ktoré boli podobné totemom severoamerických Indiánov.²⁷ Táborové ohne, zapálené pri príležitosti potlachu, mali vyšší duchovný a rituálny zmysel. Rituál, inšpirovaný woodcraftom

¹⁴ Jan Pohunek, „A Century of Czech Tramping,“ *FOLKLORICA - Journal of the Slavic East European and Eurasian Folklore Association* 16, č. 1 (november 2011): 20, DOI: 10.17161/folklorica.v16i1.4207.

¹⁵ Olga Moidlová, Zdeněk Moidl a Josef Smisal, *Kronika východočeského trampingu* (Liberec: Rosa, 2008), 128.

¹⁶ Antony-Tony Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti, trampská píseň, osady, humor, pověsti, trampové ve filmu* (Brno: CPress, 2022), 15.

¹⁷ Pavel D. Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách 1934-2004* (Liberec: Knihy 555, 2004), 8.

¹⁸ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 20-21.

¹⁹ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 51-53.

²⁰ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 52.

²¹ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 51-53.

²² Jan Krško, *Meziválečný tramping na Rakovnicku* (Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník, 2008), 16.

²³ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 17.

²⁴ Martin Maršálek, *Osadní toulky: nohejbal na trampských osadách v okolí Prahy - Vltava a Berounka* (Praha: Mladá fronta, 2015), 10-11.

²⁵ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 17.

²⁶ Krško, *Meziválečný tramping na Rakovnicku*, 16.

²⁷ James Symonds a Pavel Vařeka, „Cowboys and Bohemians: Recreation, Resistance, and the Tramping Movement in West Bohemia,“ *Journal of Contemporary Archaeology* 1, č. 1 (2014): 174-175, DOI: 10.1558/jca.v1i1.165.

E. T. Setona, mal určité pravidlá, trampí nemohli na ohni varit', alebo do neho hádzať odpad.²⁸ V prípade nepriaznivého počasia sa potluchy konali v najbližšom pohostinstve. Potluchy boli plné družných diskusií, popíjania a spevu. Ďalšou príležitosťou pre nadväzovanie vzťahov medzi osadami boli rôzne športové súťaže a hudobné či dramatické predstavenia, ktoré trampske osady organizovali.²⁹

2. História trampingu

2.1. Prvorepublikový tramping

České a slovenské územie disponuje bohatou históriou putovania ľudí do prírody za účelom regenerácie a odpočinku. V časoch tvrdého národnostného útlaku v prvej polovici 19. storočia sa podnikali rôzne turistické výlety, ktoré mali širšie spoločenské a kultúrne súvislosti. Boli spájané so symbolikou národnej slobody a hlásania slovanských tradícií.³⁰ Rozmach turizmu a vznik skautských a woodcraftových oddielov na konci 19. storočia viedol k vytvoreniu frakcie, ktorá podnikala výlety do prírody bez dohľadu telovýchovných a turistických spolkov. To boli prví trampí - jeho priekopníci - ešte pred vypuknutím 1. svetovej vojny.³¹ Po 1. svetovej vojne sa z trampingu stalo svojbytné hnutie, ktoré nemá v dejinách európskych národov obdobie.³² Tramping ovplyvnil formovanie československého kultúrneho prostredia počas 20. storočia. V súčasnosti stále existujú aktívni trampí na českom a slovenskom území.³³

Hoci nemôžeme jednoznačne určiť konkrétnu oblasť zrodu trampingu, vieme, že južné okolie Prahy bolo jednou z prvých významných oblastí pre československý tramping.³⁴ Z okolia Prahy sa tramping ďalej rozširoval do lokalít pozdĺž veľkých riek Vltavy a Sázavy a ich prítokov.³⁵ Brehy riek predstavovali ideálne miesto pre odpočinok a rekreáciu, navyše sa mnohí trampí aktívne venovali vodáctvu.³⁶ Od druhej polovice 20. rokov sa tramping rozšíril po celých stredných Čechách, boli založené rôzne regionálne trampske centrá. Trampovalo sa najmä v Rakovníckom a Kladenskom kraji, v údolí potoka Kačák. Brdy boli populárne pre trampov, ktorí preferovali stanovanie alebo nocovanie v lese pod širákam. Juhočeský tramping bol viac rozptýlený ako ten stredočeský, nemal jednu významnú oblasť, populárne boli viaceré lokality v okolí väčších miest, napríklad v okolí Tábora, Písku alebo Strakoníc. Najpopulárnejšou oblasťou pre východočeský tramping bola oblasť nazývaná Krkanka, v údolí Chrudimky medzi Českými Lhoticami a Nasavrky. V blízkosti Brna sa začali prví trampí objavovať v druhej polovici 20. rokov. Dôležitými oblasťami pre moravský tramping boli povodie Jihlavy, Chvojnice, Oslavy a ďalších menších riek smerom na západ od Brna. Ostrava predstavovala kľúčové regionálne centrum pre severomoravský a sliezsky tramping. Trampovalo sa aj na území dnešného Slovenska a Podkarpatskej Rusi.³⁷ V roku 1928 vznikla prvá slovenská trampska osada Waikiki v blízkosti Bratislavy na brehoch Dunaja.³⁸ Na

²⁸ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 22.

²⁹ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 37.

³⁰ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 8.

³¹ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 20.

³² Marek Waic a Jiří Kössl, *Český tramping 1918-1945* (Praha: Práh, 1992), 9.

³³ Jan Pohunek, „Otázky a úskalí muzejní dokumentace současného trampského hnutí,” *Acta Musei Nationalis Pragae* 71, č. 3 (2017): 31, DOI: 10.2478/amnh-2017-0016.

³⁴ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 15.

³⁵ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 59.

³⁶ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 35.

³⁷ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 59-62, 64-67.

³⁸ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 24.

začiatku 30. rokov bol však tramping na tomto území stále skôr okrajovou záležitosťou, nebol natoľko populárnym fenoménom, ako bol na českom území.³⁹

Lokality, v ktorých tramping vznikal a rozvíjal sa, boli prevažne oblasti, ktoré sa už po niekoľko desaťročí tešili zvýšenému turistickému záujmu. Miestni obyvatelia sa pozerali na vzťah s turistami z pragmatického hľadiska. Uvedomovali si, že turisti pre nich predstavujú možnosť finančne si priliepiť. Trampi boli mimoriadne nenároční a ich potreby vedeli uspokojiť aj menej majetní dedinčania, stačilo postaviť stánok s občerstvením na miesta, kde sa trampy pohybovali. Miestni tiež často prenajímali trampom pozemky na táborenie alebo výstavbu chát. Trampi radi využívali ako spôsob platby príslub pomoci počas sezónnych prác. Vzťahy medzi trampmi a starousadlíkmi však neboli ani zďaleka ideálne. Trampské voľnomyšlienkové správanie nevyhovovalo mnohým konzervatívne založeným dedinčanom. S masovým rozšírením trampingu sa navyše čoraz častejšie objavovali prípady, keď trampy svojim správaním vyprovokovali konflikt so starousadlíkmi. Najčastejšie boli sťažnosti na hluk v neskorých večerných hodinách, keď trampy popíjali v lese či v miestnom pohostinstve. V horších prípadoch prinieslo vyčíňanie trampov aj materiálne škody na majetku miestnych.⁴⁰

Tramping ponúkal mladým ľuďom možnosť voľne a bez prítomnosti oficiálnych autorít tráviť čas v prírode. Skauting a woodcraft, ktoré mali na trampskú kultúru a zvyklosti silný vplyv, odrádzali časť mládeže svojou organizovanosťou a disciplínou.⁴¹ Keďže veľkú časť trampov tvorili bývalí skauti, boli ešte pred popularizovaním výrazu tramp niekedy označovaní aj ako „divokí skauti“. Symbol woodcraftu, kruh s rohmi byvola, bol neskôr, pravdepodobne v období po 2. svetovej vojne, prijatý ako symbol trampingu.⁴² Western slúžil trampom ako veľká inšpirácia pri tvorení trampskej kultúry. Mládež, ktorá dospievala pri vojenskej propagande, inklinovala k hrdinom z westernových filmových a literárnych diel. Boli to často ľudia, ktorí neuznávali oficiálne autority a žili na okraji spoločnosti.⁴³ Nová povojnová generácia chcela žiť iným spôsobom života, ako ich rodičia, chcela si vymedziť svoje vlastné hodnoty a pravidlá.⁴⁴ Westernový vplyv bol silne badateľný v trampskej terminológii. Trampské osady niesli mená miest, spomínaných vo westernových románoch a filmoch. Trampi sa medzi sebou nazývali prezývkami, inšpirovanými divokým západom.⁴⁵ Trampský štýl, ktorý väčšinou pozostával z kombinácie civilných šiat a prebytkového armádneho oblečenia, bol obohatený o westernové prvky.⁴⁶ Členovia trampských osád nosili klobúky so širokou krepkou, pri boku im visel colt, alebo im zdobil opasok „bowie knife“.⁴⁷ V čele trampskej osady stál šerif, ktorý nosieval na oblečení alebo klobúku pripnutú päťcípú hviezdu - americký maršalov odznak.⁴⁸

V počiatkoch trampingu sa tejto záľube venovali najmä chlapci z chudobnejších pomerov, trampujúcich dievčat bolo zo začiatku len veľmi málo.⁴⁹ Vďaka nízkej finančnej náročnosti trampingu sa mu mohli venovať aj nižšie vrstvy obyvateľstva. Tento fakt mal neskôr dôsledky na politickú orientáciu niektorých frakcií v rámci trampingu.⁵⁰ Robotníci z tovární alebo remeselnícki učni túžili po dlhom týždni vypadnúť z mesta a oddýchnuť si od

³⁹ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 67-68.

⁴⁰ Ibid., 71-72, 74.

⁴¹ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 168.

⁴² Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 20, 22.

⁴³ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 29-30.

⁴⁴ Jan Pohunek a Magdalena Dvořáková, *Století trampingu = A Century of Tramping* (Praha: Národní muzeum, 2018), 17.

⁴⁵ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 394.

⁴⁶ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 21.

⁴⁷ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 20.

⁴⁸ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 168-169.

⁴⁹ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 20.

⁵⁰ Krško, *Meziválečný tramping na Rakovnicku*, 14.

ťažkej reality ich života. Trampovanie im umožnilo na chvíľu zabudnúť na ich každodenné starosti a neľahké životné podmienky v romantickom prostredí prírody. Veľkú časť identity trampského hnutia tvorila idea odmietnutia spoločenských noriem a zavedeného systému.⁵¹ Ekonomické a sociálne dopady 1. svetovej vojny mali významný efekt najmä na chudobnejšie vrstvy obyvateľstva. Mnohí mladí ľudia sa ocitli v ťažkej ekonomickej situácii pri snahe osamostatniť sa a začať dospelý život. Bytov bol nedostatok a boli finančne nedostupné pre menej majetné vrstvy. Chudoba a nezamestnanosť bola rozšírená.⁵² Mnoho z mladých trampov začalo inklinovať k politickej ľavicí. Trampská tlač satirizovala vládnuce triedy a komunistické publikácie pravidelne uverejňovali stĺpčeky o trampingu.⁵³ Vplyv komunizmu nevyhnutne neznamenal konflikt medzi amerikanizmom a politickou ľavicou v trampingu, v tejto dobe USA ešte nebolo úhlavným nepriateľom Sovietskeho zväzu. Napriek silnej ľavicovej frakcii zostalo jadro trampingu do značnej miery apolitické.⁵⁴ Niektorí trampi mali vyhranenejšie názory na politizáciu trampingu. Komunistických trampov verejne odsudzovali a varovali pred ich vplyvom na proklamovaných nepolitických trampov. Tvrdili, že vďaka ľavicovej frakcii budú štátne orgány vnímať tramping ako liaheň komunizmu a obmedzovať trampské hnutie ako celok.⁵⁵ Verejný život v prvej republike bol silne ovplyvnený politickým dňaním. Politické strany si rýchlo delili mladú republiku. Tieto politické strany pod seba naberali rôzne voľnočasové a kultúrne organizácie.⁵⁶ Z týchto dôvodov sa niektorí trampi snažili čo najviac presadzovať apolitickosť trampingu. Tramping mal predstavovať únik od politických debát, no samozrejme pri stretnutiach politických i nepolitických trampov prebiehali niekedy aj politicky zamerané debaty.⁵⁷

Bob Hurikán v *Dějínách trampingu* (1940) uvádza, že pomenovanie „tramp“ pochádza z románu *Cesta* od Jacka Londona (1907), ktorý rozpráva o živote amerických tulákov.⁵⁸ Tramping sa síce v malom rozsahu rozšíril aj do cudziny, zostáva však ako významný kultúrny a sociálny fenomén, špecifický výhradne pre české a slovenské prostredie. Ešte dlho predtým, než vznikla prvá republika, existovala na tomto území mnogogeneračná tradícia vandrovníkov, ktorí putovali krajinou a prespávali v prírode. Väčšinou sa tieto zážitky prenášali z generácie na generáciu ústnym tradovaním. Vznikli však aj nejaké knižné diela, ktoré zachytávajú osudy vandrujúcich, napríklad zbierka cestopisov 6-ročného putovania Aloisa Beera, fotografa z 19. storočia, *Na vandru* (1973). Zakladateľ modernej českej poézie Karel Hynek Mácha bol známy svojou záľubou putovania po českých hradoch. Niektorí dokonca označujú Máchu za pomyselného prvého českého trampa.⁵⁹ Spolky, súvisiace s outdoorovými aktivitami, zažívali v českej spoločnosti obdobie rozmachu počas 80. rokov 19. storočia. Aktivity, súvisiace s pobytom v prírode, sa stali v tomto období mimoriadne populárne.⁶⁰ Ľudia túžili uniknúť od nezdravého života v hlučných priemyselných mestách, plných smogu, do rozmanitej prírody, ktorá ulahodila očiam i duši.⁶¹

Počet táborníkov, ktorí trávili čas v prírode bez členstva v organizovaných spolkoch, významne stúpol po 1. svetovej vojne a vytvorení prvej republiky. Mnohí občania cítili zvýšené nutkanie po osobnej slobode a skúsenosti z vojny im pomohli vylepšiť ich

⁵¹ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 20, 23.

⁵² Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 37.

⁵³ Joseph Grim Feinberg, „The Uncivilized Society of Czechoslovak Tramps. An Exploration in Proletarian Fantasy,” *Studia Ethnologica Pragensia* č. 2 (2017): 41.

⁵⁴ Pohunek a Dvořáková, *Století trampingu*, 17.

⁵⁵ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 81.

⁵⁶ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 129.

⁵⁷ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 81-82.

⁵⁸ Bob Hurikán, *Dějiny trampingu* (Praha: Novinář, 1990), 21.

⁵⁹ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 15.

⁶⁰ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 20.

⁶¹ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 15.

outdoorové zručnosti.⁶² Neorganizované táborenie bolo populárne najmä medzi mladými priemyselnými pracovníkmi, žijúcimi vo veľkých mestách. Lákali ich outdoorové aktivity v prírode, ale od skautingu ich odrádzala jeho formálnosť a disciplína.⁶³ Vzniku trampingu pomohla nová česká legislatíva z roku 1918, ktorá upravila minimálny počet hodín pracovného pokoja na 32. Ľudia mali viac voľného času a mnoho z nich sa rozhodlo tento čas využiť na pobyt v prírode.⁶⁴ Počas rokov 1919 až 1927 prebiehal výpredaj prebytkov armádnej výstroje a vybavenia z 1. svetovej vojny, čo prispelo k šíreniu trampingu. Mládež mala možnosť pomerne ľahko získať potrebné veci pre trampovanie, napríklad stany, odolnú obuv, torby, nepremokavé plachty, lopaty, panvice.⁶⁵

Hoci neorganizovanosť trampingu bola jedným z hlavných dôvodov, prečo ľudia k tomuto hnutiu inklinovali, existovali pokusy trampov vytvoriť jednotnú voľnú tramskú organizáciu, ktorá by združovala väčšinu prívržencov trampingu a bránila ich záujmy.⁶⁶ Zrejme prvý takýto pokus prebehol 6. augusta 1928 v reštaurácii Bellevue v Prahe, malo sa na ňom rozhodnúť o založení tramského zväzu. Na založení zväzu sa trampí, žiaľ, nedohodli. 26. októbra 1930 vznikla Únia tramských osád, jej predsedom sa stal Karel Kotek, združovala však len menšiu časť pražských trampov. V roku 1931 v Prahe ľavicoví trampí založili Pražský tramský obranný výbor. Hospodárskym správcom výboru bol Géza Včelička. Radikálne ľavicovo orientovaní trampí začali zakladať podobné zoskupenia aj v ďalších mestách. Mali slúžiť na ochranu tramských záujmov.⁶⁷ Na konci 20. rokov bol tramping na českom území masovo rozšírený. K zdeseniu priekopníkov trampingu bol tento fenomén do značnej miery komercionalizovaný. Tramské piesne sa stali súčasťou českej populárnej kultúry.⁶⁸ Meštianska tlač publikovala mnohé protitrampsky zamerané články a príspevky. Snažili sa v spoločnosti vyvolať morálnu paniku, namierenú voči trampom. V reakcii na tieto protitrampské nálady založili v roku 1929 Géza Včelička a Karel Melíšek prvý tramský časopis *Tramp*.⁶⁹

V apríli roku 1931 bola prijatá vyhláška pražského zemského úradu, nazývaná Lex Kubát alebo Kubátův zákon. Cieľom vyhlášky bolo obmedzenie kempingu a trampingu a bola podpísaná zemským prezidentom Hugom Kubátom. Táto vyhláška zakazovala osobám opačného pohlavia nocovať spolu v prírode alebo v stane, kúpanie v plavkách mimo verejných kúpalísk, vyspevovanie popevkov alebo nosenie zbraní bez platného zbrojného preukazu.⁷⁰ Tento zákon bol v platnosti len pre české územie, správne vedenie moravsko-sliezskeho, slovenského a podkarpatoruského teritória neprijalo žiadnu vyhlášku, podobnú Lex Kubát. Absencia represívnych opatrení voči trampingu bola podporujúcim faktorom pre jeho rozvoj na území dnešného Slovenska a Podkarpatskej Rusi.⁷¹ Trampí boli s vyhláškou Lex Kubát, samozrejme, nespokojní. Asi najväčší tramský protest proti Kubátovmu zákonu sa uskutočnil 19. mája 1931 v záhrade pivovaru na pražských Vinohradoch.⁷² Protestu sa zúčastnili trampí z viacerých častí republiky, počet protestujúcich sa odhaduje na 10 000 až 15 000.⁷³ Zorganizovali ho predstavitelia Únie tramských osád, Pražského obranného výboru a zástupcovia časopisov *Tramp* a *Naše Osady*. Zástupca

⁶² Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 20.

⁶³ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 168.

⁶⁴ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 37-38.

⁶⁵ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 25, 31, 59.

⁶⁶ *Ibid.*, 116-117.

⁶⁷ Waic a Kössl, *Český tramping 1918-1945*, 35.

⁶⁸ Feinberg, „The Uncivilized Society of Czechoslovak Tramps,” 32.

⁶⁹ Jiří Smlsal, „Kamarádi, astracháni a paďouři. Reprezentace trampingu v časopise *Tramp*,” *Studia Ethnologica Pragensia* č. 2 (2017): 80.

⁷⁰ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 24-27.

⁷¹ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 67, 121.

⁷² Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 29.

⁷³ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 17.

časopisu *Naše Osady* Bočan bol davom vypískaný. Jeho umiernený prístup prekážal politicky aktívnym trampom. Žandári využili tento konflikt a nariadili rozohnanie protestujúcich. Udalosti na proteste prehĺbili konflikt medzi politickými a nepolitickými trampmi.⁷⁴ Lex Kubát sa stal častým argumentom ľavicových trampov voči kapitalistickému zriadeniu republiky.⁷⁵

Žandári po prijatí Lex Kubát nezaháľali a začali kontrolovať trampov, či sa správajú v súlade s pravidlami vyhlášky.⁷⁶ Vyžadovali od táboriacich, aby sa preukázali sobášnym listom.⁷⁷ Kontrolovanie trampov a dodržiavanie vyhlášky záviselo od služobného zápalu miestnych žandárskych staníc. Najväčšie represie boli v oblastiach okolo tokov riek Vltavy a Sázavy. Ešte pred prijatím vyhlášky zaznamenali štátne orgány najviac sťažností voči správaniu trampov na tomto území. Niektorí trampí situáciu riešili tak, že si obstarali falošné sobášne listy, kontrolujúci často spoznali falzifikát, ale aj napriek tomu situáciu ďalej neriešili a trampov nepokutovali.⁷⁸

Už po roku od prijatia vyhlášky bolo jasné, že jej plnenie je v praxi neudržateľné. Trampí na území Čiech, Moravy a Sliezska prejavovali zvlášť vytrvalý odpor voči dodržiavaniu Lex Kubát. Širšia verejnosť tiež nebola z vyhlášky nadšená.⁷⁹ V júni roku 1931 dostal majiteľ chaty od okresného súdu v Jílovém u Prahy pokutu 30 Kč za nocovanie osobou opačného pohlavia vo svojej chate.⁸⁰ Voči tomuto rozhodnutiu súdu sa odvolal a argumentoval nezákonnosťou Kubátovej vyhlášky. Jeho odvolanie bolo úspešné a inšpirovalo aj ostatných ľudí, bojujúcich proti Lex Kubát. Nasledovali súdne žaloby a masové protesty, tento rozruch okolo dodržiavania vyhlášky viedol žandárov k uvoľneniu kontrol. Zátahy na trampske osady v nasledujúcich štyroch rokoch značne opadli, boli občasné, ale ani zďaleka také časté, ako v roku 1931.⁸¹ Vyhláška bola oficiálne zrušená Najvyšším správnym súdom v máji 1935.⁸² Úrady sa s trampingom zdánlivo zmierili a trampí sa mohli vrátiť k nerušenému trampovaniu. Pokojná atmosféra medzi trampmi však netrvala dlho. Po vypuknutí Španielskej vojny v roku 1936 sa niektorí trampí vydali podporiť medzinárodné vojsko, bojujúce na strane Španielskej republiky proti pravicovým nacionalistom.⁸³ Čoskoro vypukla aj 2. svetová vojna a osudy trampov a všetkých československých obyvateľov čoskoro zmenili udalosti ďaleko desivejšie, ako žandári a Lex Kubát.⁸⁴

2. 2. Tramping počas 2. svetovej vojny

V roku 1939 začala 2. svetová vojna, prvá republika sa rozpadla a územie bývalej republiky bolo okupované nacistami. Trampí neboli pre nacistov prioritnou skupinou, na ktorú by sa zamierovali. Byť trampom nebolo samo osebe dôvodom pre perzekúciu nacistami, ako to bolo u ostatných skupín. Avšak rôzne nariadenia, ktoré boli počas okupácie prijaté v najvyššom nasadení, komplikovali trampske aktivity, bol prijatý zákaz táborenia a zakladania ohňov, zabavovali sa chaty.⁸⁵ Mnoho trampov utieklo do zahraničia, kde

⁷⁴ Waic a Kössl, *Český tramping 1918-1945*, 57-58.

⁷⁵ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 76.

⁷⁶ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 29.

⁷⁷ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 17.

⁷⁸ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 122.

⁷⁹ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 32.

⁸⁰ Krško, Mareš a kol.: *Český tramping v časech formování*, 122.

⁸¹ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 32-33.

⁸² Vinklát: *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 17.

⁸³ Waic a Kössl: *Český tramping 1918-1945*, 91.

⁸⁴ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 33.

⁸⁵ Jan Pohunek, „Konflikty českého trampingu,“ *Historická sociologie* 3, č. 2 (2011): 99, DOI: 10.14712/23363525.2017.128.

zakladali protifašistický odboj. Iní sa stali členmi domáceho odboja a partizánskych skupín. Veľa trampov padlo do zajatia Gestapa, len niektorí z nich tento ortieľ prežili, jedným z nich bol aj Josef Peterka, prezývaný Bob Hurikán.⁸⁶

Peterka bol významnou postavou v rámci tramského protifašistického domáceho odboja. Po vytvorení Protektorátu Čechy a Morava v roku 1939 Peterka pomohol zorganizovať partizánsku zimnú brigádu protifašistických trampov.⁸⁷ Venovali sa najmä spravodajskej činnosti, šíрили ilegálnu tlač, zásobovali partizánov, vykonávali drobnejšie sabotáže v továrňach, vojenských budovách a na dopravných staniciach a ukrývali utečencov. Peterka slúžil ako veliteľ brigády. Peterkova tramská brigáda neznamena pre nacistov zásadné nebezpečenstvo, prakticky sa do odboja výrazne nezapájala. Nacisti vedeli o brigáde už v jeseni 1944, ale zo začiatku proti jej činnosti nezasahovali. Peterka a jeho zástupca Bedřich Dvořáček boli Gestapom zatknutí na jar roku 1945 a oslobodení 8. mája 1945.⁸⁸

2. 3. Tramping po 2. svetovej vojne

Po konci nacistickej okupácie a vzniknutí novej Československej republiky v roku 1945, sa tramping opäť objavil. Trampci sa vracali na svoje chaty, ktoré boli často zničené a vypálené.⁸⁹ Keď komunisti v novom štáte pomaly získavali moc, spočiatku s trampmi sympatizovali, tramping považovali za neškodnú zábavu mládeže. Mnoho z popredných komunistov boli bývalí trampci, vrátane druhého komunistického prezidenta ČSR Antonína Novotného. Potom, ako komunisti naplno prebrali moc nad novým československým štátom, sa ich postoj voči trampingu zásadne zmenil.⁹⁰ V Československu nastalo ťažké obdobie, plné prenasledovania a politických procesov, množstvo ľudí bolo nespravodlivo odsúdených a poslaných do väzenia alebo pracovných táborov.⁹¹

Veľa sa toho o trampingu v 50. rokoch nedochovalo. Napriek aktivite niektorých trampov nastal v trampingu výrazný útlm. Nevydávali sa časopisy a knihy o trampingu, nekonali sa koncerty a predstavenia, v rádiách prestali hrať tramské pesničky. Organizovať tramské potluchy bolo komplikované, takéto udalosti rýchlo prilákali záujem polície.⁹² Od komunistického prevratu v roku 1948 začalo nové komunistické vedenie krajiny vyvíjať snahu trampov prevychovať podľa svojich ideí. Napriek týmto zložitým podmienkam ľudia stále aktívne trampovali aj počas 40. a 50. rokov.⁹³ Tramping bol generačne rozvrstvený, spôsob života zakladateľov medzivojnového trampingu sa líšil od novej generácie trampov, ktorá vyrastala v období 2. svetovej vojny. Staršia generácia trampov bola v porovnaní s mladými trampmi menej zasiahnutá perzekúciou komunistickej vlády. Zásahy voči trampingu boli väčšinou ospravedlňované ako intervencie na obmedzenie kriminality mládeže.⁹⁴ Trampci reagovali na nové problémy rôznymi spôsobmi. Prestali používať slovo „osada“ na opis táboriska, kde sa členovia tramskej skupiny stretávali. Slovo po novom neodkazovalo na konkrétne geografické miesto, ale na samotnú tramskú skupinu, komunitu. Trampci začali klásť menší dôraz na návštevu špecifických miest a v rámci tramských osád došlo k posilneniu väzieb medzi členmi.⁹⁵ Objaviť sa na vlakovom nádraží v polovojenskom oblečení s gitarou a usárňou (tramským batohom) priťahovalo pozornosť polície, preto

⁸⁶ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 171.

⁸⁷ Feinberg, „The Uncivilized Society of Czechoslovak Tramps,” 43.

⁸⁸ Waic a Kössl, *Český tramping 1918-1945*, 92-94.

⁸⁹ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 42.

⁹⁰ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 171.

⁹¹ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 56.

⁹² Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 57.

⁹³ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 172.

⁹⁴ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 248, 264-265.

⁹⁵ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 172.

trampí svoje vybavenie schovávali v kufri.⁹⁶ Uniformy z 2. svetovej vojny sa stali mimoriadne populárnymi medzi trampmi. Západná časť českého územia bolo v máji 1945 oslobodená z nacistickej okupácie vojskami USA. Nadbytočná armádna výstroj bola veľmi ľahko dostupná. Trampí nosili tiež uniformy britskej a československej armády a dokonca aj vyradené nemecké uniformy. Mnohí trampí tiež stále nosili oblečenie s rôznymi kovbojskými prvkami.⁹⁷

Komunistická vláda sa po prebratí absolútnej politickej kontroly najprv zamerala na organizácie, ktorých náplň mala protikomunistický alebo politický rozmer. Bezpečnostné zložky začali postupne kontrolovať aj bežné stretnutia trampov, ktoré neboli politicky motivované. Kontrolovali trampov na železničných staniach a zasahovali pri potlachoch v reštauráciách a lesoch. Členovia SNB pri týchto zásahoch často používali aj fyzické násilie, najmä v prípadoch, keď mali pocit, že boli k tomu vyprovokovaní správaním trampov. Rudolf Noha, predseda trampskej spolku *Jack London Club*, bol zatknutý a odsúdený na 12 rokov za vlastizradu. Štátna správa kontrolovala všetky médiá, často ich využívala na propagáciu nenávisťných nálad voči skupinám a hnutiam, ktorých idey boli podľa vlády nezlučiteľné s komunistickým zriadením. V médiách boli často publikované články, ktoré mali za účel čo najviac zdiskreditovať tramping v očiach verejnosti.⁹⁸

3. Voľnočasové aktivity v 60. rokoch

3.1. Nástup 60. rokov

20. storočie malo vstúpiť do dejín ako „storočie voľného času“. 19. storočie bolo označované ako „storočie práce“. Ľudia sa nazdávali, že vďaka technológiám a automatizácii bude pracovná doba zredukovaná na minimum. Začali si klásť otázku, aký je správny a zmysluplný spôsob vyplnenia voľného času. V ČSR sa začalo viac diskutovať o otázkach voľného času až po roku 1956, keď došlo k narušeniu hustej politickej atmosféry a skráteniu pracovnej doby z 48 hodín na 46 hodín týždenne.⁹⁹ K zmene politických trendov došlo v dôsledku XX. zjazdu Komunistickej strany Sovietskeho zväzu (KSSZ) vo februári 1956, ktorý sa zapísal do dejín vďaka prednesu prvého tajomníka KSSZ Nikitu Chruščova. Chruščov kritizoval Stalinov kult osobnosti a jeho dôsledky.¹⁰⁰

Okrem spoločenských spolkov sa problematikou voľného času zaoberali aj vrcholné politické inštitúcie. Ústredný výbor KSC a rôzne odborné štátne pracoviská pravidelne podávali oficiálne stanoviská, týkajúce sa voľného času. Sovietski experti vypracovali koncom 50. rokov dokumenty, ktoré vo veľkej miere určovali dialóg v problematike voľného času vo východnom bloku. Ich pohľad na voľný čas bol značne ovplyvnený faktom, že išlo o odborníkov v ekonómii. Voľný čas videli ako priestor pre regeneráciu pracovných síl a taktiež rozšírenie kvalifikácie jednotlivcov prostredníctvom seba vzdelávania.¹⁰¹ Komunistický režim, najmä v období 40. a 50. rokov, preferoval propagovanie organizovaných kolektívnych spôsobov trávenia voľného času. Pokiaľ chcela vláda pretláčať tieto spôsoby trávenia voľného času, musela pre nich pripraviť adekvátne podmienky.¹⁰²

Už v období pred komunistickým prevratom vo februári roku 1948 zakladali komunisti na pracoviskách závodné kluby ROH. Ich vplyv na organizovanie voľného času

⁹⁶ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 56.

⁹⁷ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 172.

⁹⁸ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 262-263.

⁹⁹ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 50-52.

¹⁰⁰ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním I.*, 30.

¹⁰¹ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 52-53.

¹⁰² Martin Franc a Jiří Knapík, „Na člověka najíždíme další čtvrtletí. Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956,” *Soudobé dějiny* 17, č. 4 (2010): 615, 622.

stúpol najmä v prvej polovici 50. rokov, keď pod svoju kontrolu prijali veľa lokálnych záujmových organizácií. O týchto závodných kluboch sa hovorilo ako o „druhých domovoch“ v súlade s propagáciou budovateľskej idey komunistického režimu. V závodných kluboch sa mali pracujúci prostredníctvom voľnočasových aktivít učiť správne socialistickejmu spolužitiu. V obciach a dedinách sa stavali kultúrne domy, ktoré mali slúžiť ako centrum miestneho kultúrneho a spoločenského života.¹⁰³ V máji 1945 bol založený Svaz české mládeže (SČM), ktorý mal slúžiť ako jednotná organizácia, zameriavajúca sa na českú mládež. Táto organizácia bola zodpovedná za rozklad viacerých mládežníckych organizácií, vrátane skautského spolku *Junák*. V roku 1949 bola SČM reformovaná na Československý svaz mládeže (ČSM) a bola založená Pionierska organizácia ČSM. *Junák* bol oficiálne zrušený k januáru 1951. Niektoré skautské oddiely sa pokúšali obnoviť svoju činnosť na prelome 40. a 50. rokov. Zrušené skautské oddiely a na nich nadväzujúce zoskupenia slúžili ako rezervy trampingu.¹⁰⁴ Kultúrne trávenie voľného času mali riadiť masové centrálné organizácie.¹⁰⁵

Pre komunistické vedenie bolo oveľa náročnejšie vyrovnať sa s trampngom, ktorého charakteristickým rysom bola jeho neorganizovanosť. Vláda dávala jasne najavo, že pre trampng nie je v novom komunistickom ČSR miesto. Prvý policajný zásah na stretnutí trampov prebehol už v roku 1952. Mnoho trampov bolo zatknutých a následne vyšetrovaných. Trampov obviňovali z toho, že mládež odvádza od naplňovania budovateľských úloh, taktiež z toho, že kopírujú americký životný štýl, šíria kozmopolitizmus a sú silne ovplyvnení buržoáznou sentimentalitou a romantizmom. Zatiaľ čo v medzivojnovom období neustále vznikali nové trampske osady, po komunistickom prevrate sa nové osady objavovali len zriedkavo. Viacero skautských oddielov sa po rozklade *Junáka* transformovalo na trampske osady. Niektoré oddiely sa pokúsili svoju činnosť „zlegalizovať“ v rámci aktivít v povolených turistických a športových spolkoch.¹⁰⁶ Pre ľudí v produktívnom veku sa štátne orgány snažili propagovať organizovanú turistiku. V porovnaní so skautingom boli represie voči trampom menej systematické, byť trampom väčšinou nepredstavovalo riziko stať sa súčasťou veľkého politického procesu. Trampi však čelili každodenným útokom zo strany polície. Média neustále publikovali články, ktoré mali účelovo čo najviac uškodiť povesti trampingu. Najmasovejšia mediálna kampaň voči trampom prebiehala najmä v prvej polovici 50. rokov. Situácia v trampingu v ČSR sa začala priaznivejšie vyvíjať až v druhej polovici 50. rokov.¹⁰⁷

ČSM ako organizácia mala od začiatku problém ponúknuť mládeži program, ktorý by bol pre ňu lákavý. Niektoré pionierske oddiely začali po čase opäť používať skautskú metodiku napriek snahe režimu odstrániť z týchto organizácií skautské prvky.¹⁰⁸ Najmä od druhej polovice 50. rokov začínajú štátne orgány pozorovať narastajúci problém s nezaujmom detí o tábory, organizované ČSM. Východočeský ČSM, v snahe získať si mládež na svoju stranu, pripravil program, ktorý obsahoval branné hry, športy, táboráky, výlety, kultúrne večery alebo večery pod šírým nebom. Tieto snahy však pravdepodobne neboli veľmi úspešné, pretože v roku 1957 sa funkcionári ČSM snažili infiltrovať do trampských osád a naverbovať členov osád do rád organizovaných turistických spolkov. Branné a turistické krúžky ČSM mali svojou činnosťou slúžiť na potlačovanie trampingu

¹⁰³ Franc a Knapík, „Na člověka najíždíme další čtvrtletí,” 622.

¹⁰⁴ Randák, Krško, Mareš a kol., *Putování za obzor*, 257-258.

¹⁰⁵ Franc a Knapík, „Na člověka najíždíme další čtvrtletí,” 623.

¹⁰⁶ Tereza Blažková, Dana Fialová a Václav Matoušek, *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století* (Praha: Togga, 2014), 75.

¹⁰⁷ Randák, Krško, Mareš a kol., *Putování za obzor*, 254, 259-260.

¹⁰⁸ *Ibid.*, 259.

a skautingu. Postoj voči trampingu sa zo strany štátnych orgánov zdanlivo zmenil z represívneho na snahu tramping kolonizovať a podmaniť si ho.¹⁰⁹

V dôsledku neúspechov pri snahe prilákať mládež do oficiálnych štátnych organizácií a Chruščovho prednesu na XX. zjazde KSSZ došlo k čiastočnej transformácii rigorózneho centralistického systému v ČSR a k postupnému otepľovaniu vzťahov so západnými krajinami.¹¹⁰ Záver 50. rokov sa niesol v duchu optimizmu a nádeje v naplnenie budovateľských ideí.¹¹¹ Na konci 50. rokov došlo tiež k rozsiahlym amnestiám.¹¹² Optimizmus sa však na začiatku 60. rokov rýchlo rozplynul v dôsledku významných hospodárskych problémov, ktoré zásadne ovplyvnili spoločenské procesy v tomto období. Režim sa snažil zásobovacie a hospodárske ťažkosti vyriešiť spôsobmi, ktoré by nevyvolali príliš veľkú pozornosť občanov. Podobne sa snažil postupovať pri zmene politického kurzu v rámci Stalinovho kultu osobnosti. V komunistickej strane došlo k výmene starých funkcionárov za novú generáciu technokraticky zameraných hodnostárov so skúsenosťami z praxe. Vzhľadom na stále komplikovanú ekonomickú situáciu sa štátne orgány rozhodli krízu riešiť čiastočným uvoľňovaním cestovateľského ruchu so Západom. Tento faktor významne ovplyvnil spoločenské trendy a možnosti trávenia voľného času v ČSR. Režim bol zhovievavejší voči trendom, prichádzajúcim zo Západu, a stavala sa infraštruktúra, atraktívna pre západných turistov, najmä rôzne budovy pre komerčnú zábavu.¹¹³ V období medzi rokmi 1948 a 1960 bol výskum voľného času najmä záležitosťou pedagogických, historických a filozofických odborov. V 60. rokoch sa vytvorila vlastná sociológia voľného času.¹¹⁴

3.2. Zlaté 60. roky

Sovietske satelity sa v 60. rokoch čoraz viac dostávali do kontaktu s lepšou životnou úrovňou na Západe a jeho technologickým pokrokom.¹¹⁵ Vzhľadom na ekonomickú krízu, prebiehajúcu v rokoch 1961 až 1964, začali československí politici uvažovať o prijatí zásadnejších hospodárskych reforiem. Kritika režimu v ČSR zo strany československých občanov a vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií vrcholila na začiatku 60. rokov. Oproti minulosti reagovali štátne zložky na túto kritiku pomerne otvorene. Začali sa pomaly rozbiehať liberalizačné procesy. Uvoľnenie tuhej cenzúry režimu spôsobilo rozkvet v oblasti československej kultúry. Významné bolo toto obdobie najmä pre českú a slovenskú kinematografiu, ktorá nie je schopná ani dnes prekonať výšky svojich úspechov zo 60. rokov.¹¹⁶

Počas 60. rokov významne vzrástol počet ľudí, ktorí trávili svoj voľný čas sledovaním televízie.¹¹⁷ Mladých programy v televízií však príliš nebavili, pokiaľ mali možnosť, preferovali návštevu kina. Kino bolo lacné a bolo ideálnym miestom pre stretávanie mladých zaľúbencov. Z hudobnej oblasti bol v tejto dobe mimoriadne populárny bigbít, ktorý ľudia tajne počúvali na zahraničných rozhlasových staniciach.¹¹⁸ Ľudia, ktorí preferovali pokojné individuálne koničky, sa radi venovali filumenistike alebo skladaniu a zbieraniu rôznych dopravných modelov. V rámci filumenistiky bolo populárne zbierať napríklad krabičky od

¹⁰⁹ Franc a Knapík, „Na človeka najíždime ďalší čtvrtletí,” 134.

¹¹⁰ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 51-52.

¹¹¹ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním I.*, 34.

¹¹² Jaroslav Rokoský, „Amnestie 1960,” *Paměť a dějiny* 5, č. 1 (2011): 36.

¹¹³ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním I.*, 35-36.

¹¹⁴ Filipcová, Linhart a kol., „Sociologie volného času,” 238.

¹¹⁵ Stanislav Sikora, „Zlaté šesťdesiate“ Politický vývoj na Slovensku v 60. rokoch 20. storočia,” *Acta Historica Neosoliensia* 17, (2014): 138.

¹¹⁶ Lukáš Skupa, *Vadí - nevadí: česká filmová cenzura v 60. letech* (Praha: Národní filmový archiv, 2016), 23, 89.

¹¹⁷ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 399.

¹¹⁸ Juraj Šebo, *Zlaté šesťdesiate roky* (Bratislava: Marenčin PT, 2008), 23-25, 66.

zápaliek alebo poštové známky. Ľudia, ktorí sa chceli vo voľnom čase kultúrne vyžiť, preferovali návštevy umeleckých akcií a predstavení. Na prelome 50. a 60. rokov začali vznikať rôzne kluby priateľov umenia. Členovia týchto klubov boli väčšinou predstavitelia československej inteligencie. Tieto kluby boli pod záštitou kultúrno-osvetových inštitúcií. Zodpovedali za ne osvetové besedy a domy alebo lokálne závodné kluby ROH. Kluby priateľov umenia sa stali univerzálnym miestom pre trávenie voľného času, usporadúvali sa v nich rôzne prednáškové cykly, večery čítania poézie, výstavy výtvarného umenia a mnohé iné kultúrne akcie. Okrem klubov existovali aj iné zariadenia, ktoré mali slúžiť na rozvíjanie kultúrneho trávenia voľného času, múzeá, hvezdárne, zoologické záhrady, pamiatkové rezervácie, hrady a zámky alebo parky kultúry a oddychu. Parky kultúry a oddychu sa začali vo veľkých mestách stavať už na začiatku 50. rokov a boli to miesta, ktoré kombinovali zariadenia klubového typu s prírodnými prvkami.¹¹⁹

Počas 60. rokov začali byť v rámci výberových rekreácií ROH čoraz menej populárne dovolenky trávené kolektívnou formou. Väčšina ľudí uprednostňovala trávenie voľna v kruhu najbližšej rodiny na chatách a chalupách, v prírode v stanoch, v autokempoch alebo dokonca na výletoch do zahraničia. Najmä v druhej polovici 60. rokov môžeme pozorovať výrazný nárast počtu výletov do cudziny.¹²⁰ Korene chalupárčenia na československom území siahajú k medzivojnovému trampingu. Tento fenomén sa v československom prostredí nazýval tiež druhým bývaním a tvoril významnú súčasť cestovného ruchu. Obdobie po 2. svetovej vojne a 60. roky predstavovali ideálne podmienky pre rast tohto fenoménu. Po násilnom odsune Nemcov po 2. svetovej vojne po nich zostalo mnoho opustených domov. Navyše sa veľká časť obyvateľstva vidieka v tomto období premiestnila do miest. Vidiek sa vyludňuje, rastie urbanizácia a industrializácia, ktorá zvyšuje lákavosť pobytu v prírode. Rozširujú sa verejné autobusové linky a rastie individuálna motorizácia obyvateľstva.¹²¹ Všetky tieto faktory viedli k masívnej popularizácii chalupárčenia.¹²²

Mládež trávila veľmi rada voľný čas bez dozoru autorít v prírode alebo športovými aktivitami. Podľa prieskumov československej mládeže bol pre väčšinu mladých ľudí šport najobľúbenejšou aktivitou pre trávenie voľného času. Tramping ponúkal mladým možnosť tráviť voľný čas v prírode bez dozoru dospelých a štátnych autorít a bez potreby členstva v oficiálnych organizáciách.¹²³ Na začiatku 60. rokov čelili trampí stále mimoriadne silným represiam zo strany bezpečnostných orgánov, ktoré boli pri potláčaní trampingu často ešte surovejšie, ako prvorepublikoví žandári. V rokoch 1963 a 1964 sa začal prístup štátnych orgánov k trampom pomaly meniť, snažili sa hnutie skôr ovládnuť ako potlačiť.¹²⁴ Vzhľadom na pokles represii voči trampom popularita trampingu významne vzrástla. Zároveň však tramping stále predstavoval formu rebélie voči autoritám, čo mnohým ľuďom imponovalo.¹²⁵

4. Tramping a jeho špecifiká v 60. rokoch

V 60. rokoch môžeme pozorovať opätovný rozmach trampingu, podobný jeho rozkvetu v 20. a 30. rokoch. Od medzivojnového trampingu sa však líšil vo viacerých aspektoch. Počas prvej republiky veľká časť trampov inklinovala k ľavicovej ideológii. I napriek zlepšujúcemu sa politickému prostrediu v 60. rokoch roky represii proti trampom pochovali možnosť znovuzrodenia silnej ľavicovej vetvy v rámci trampingu.¹²⁶ Tramping po

¹¹⁹ Franc a Knapík, *Voľný čas v českých zemích 1957-1967*, 236-240, 427-428, 459.

¹²⁰ *Ibid.*, 338.

¹²¹ Blažková, Fialová a kol., *Individuální a masová rekreace*, 45, 51, 53.

¹²² Franc a Knapík, *Voľný čas v českých zemích 1957-1967*, 349.

¹²³ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním II.*, 1191-1192.

¹²⁴ Franc a Knapík, *Voľný čas v českých zemích 1957-1967*, 364-365.

¹²⁵ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 25.

¹²⁶ *Ibid.*, 25-26.

2. svetovej vojne ja väčšinou kategorizovaný ako apolitický. Mnoho ľudí rado trampovalo, pretože tramping predstavoval možnosť uniknúť od silne politicky orientovaného spôsobu života v socialistickej spoločnosti. Mnohí trampí prezentovali názor, že politické debaty k táborovému ohňu jednoducho nepatria.¹²⁷ Samotná apolitickosť trampingu však vo svojej podstate predstavovala politický postoj, keďže v vtedajšej československej spoločnosti mali mať všetky aspekty života občanov svoj politický rozmer.¹²⁸

Pre medzivojnový tramping bolo typické, že trampovali väčšinou chudobnejšie spoločenské vrstvy, najmä v ranných štádiách jeho rozmachu. Tramping predstavoval finančne nenáročný spôsob, ako tráviť voľný čas. Československá spoločnosť bola v 60. rokoch v značnej miere sociálne homogénna, najmä ak porovnáваме situáciu v 60. rokoch s povojnovou československou spoločnosťou. Tramping sa v 60. rokoch venovali ľudia z rôzneho sociálneho zázemia. Tramping už naďalej nebol charakterizovaný len ako voľnočasová aktivita robotníckej triedy.¹²⁹ Venovali sa mu lekári, právnici, inžinieri a dokonca aj členovia a funkcionári ČSM. Je však pravda, že významnú časť tramského hnutia stále tvorila robotnícka mládež.¹³⁰ Tramská hudba tiež prešla v 60. rokoch významným vývojom. V tramskej hudbe sa začali používať prvky americkej country hudby, moderného folku a „bluegrass”.¹³¹ Tramská hudba opäť zažíva svoj zlatý vek a na scénu nastupuje nová generácia talentovaných tramských hudobníkov, populárna bola napríklad skupina *Dva tuláci*.¹³²

Vďaka priaznivejším politickým podmienkam zažíva tramping začiatkom 60. rokov obdobie renesancie. Vznikajú nové tramské osady, vlakové nádražia po celej krajine sú plné trampov, odetých v polovojenskom oblečení s usárňami a stetsonami.¹³³ Tramské hnutie stále obsahovalo svoje charakteristické prvky: neuznávanie autorít, neformálne ľudské vzťahy a osobná voľnosť. Americká kultúra bola medzi mladými ľuďmi populárna podobne ako v období prvorepublikového trampingu. V kinách boli premietané nové americké westerny, z ktorých boli niektoré natočené na území východného bloku. Cestovanie do zahraničia sa stalo pre československých obyvateľov možné až na konci 60. rokov, navyše bolo spojené s mnohými byrokratickými a ekonomickými prekážkami a určite nebolo záležitosťou, ktorú by si mohol dovoliť bežný občan ČSR. Trampí si vytvárali vlastné romantické dobrodružstvá, kde česká príroda slúžila ako kulisa pre premietanie týchto fantázií. Prísna kontrola režimu a všadeprítomná politická propaganda v ľuďoch ešte viac posilňovala túžbu po úniku do menej formálneho prostredia v náručí prírody.¹³⁴ Dominantné postavenie v rámci trampingu prevzala nová mladá generácia. Charakteristickým pre tramping v 60. rokoch je jeho pestrosť. Niektorí trampí sa striktnie držali pravidiel, prebratých zo skautského hnutia, iní trampí odmietali prijímanie akýchkoľvek pravidiel, ktoré by narušili voľnosť ich usporiadania. Začínajú čoraz viac miznúť hranice medzi trampingom, turistikou a pobytom v prírode všeobecne.¹³⁵ Ľudia objavovali nové spôsoby táborenia, niektorí trampí napríklad nocovali v starých hradoch. Zároveň sa tiež zapájali do prác na zlepšenie ich stavu. Mnoho ľudí predstavovalo chalupy, opustené v dobe tvrdej represie, na ranče.¹³⁶

¹²⁷ Pohunek a Dvořáková, *Století trampingu*, 39.

¹²⁸ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 26.

¹²⁹ Ibid.,” 26.

¹³⁰ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 297, 329.

¹³¹ Feinberg, „The Uncivilized Society of Czechoslovak Tramps,” 36.

¹³² Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 26.

¹³³ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 67.

¹³⁴ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,” 25-26.

¹³⁵ Blažková, Fialová a kol., *Individuální a masová rekreace*, 76.

¹³⁶ Pohunek a Dvořáková, *Století trampingu*, 39.

Trampské osady vznikali všade na území ČSR. Dokonca aj vojaci počas svojej povinnej vojenskej služby využívali často voľné chvíle na trampovanie.¹³⁷ Správa ÚV KSČ zaznamenala v roku 1965 približne 10 000 trampov pochádzajúcich z Prahy, organizovaných do celkovo 278 osád. ČSM odhadovala v rámci Prahy existenciu 600 až 650 trampských osád, pričom približne 160 vedela identifikovať aj názvom. Celkový počet trampov, pohybujúcich sa v oblasti Prahy, odhadovala na 40 000 až 60 000. V Ústeckom, Ostravskom, Brnenskom, Plzeňskom a Bratislavskom kraji predpokladali výskyt 3 000 až 7 000 trampov. V Hradci Králové a Českých Budějoviciach odhadovali približne 1 000 trampov, v Olomouci 200 a v Přerove 100. Na Slovensku sa počas 60. rokov začal tramping po prvýkrát masovejšie šíriť aj do oblastí mimo Bratislavu a Malé Karpaty. Nové trampské osady na Slovensku vznikali najčastejšie pod vplyvom činnosti slovenskej vetvy *Tábornickej únie* alebo priklonením už existujúcich táboriacich skupín k trampskému štýlu. Tradične sa na tramp jazdilo vlakom. V 60. rokoch začínajú niektorí trampci využívať aj iné alternatívy dopravy. Najmä medzi mládežou bol mimoriadne populárny autostop. Autostop bol pre trampov atraktívny spôsob dopravy, najmä preto, že na vlakových nádražiach trampci naďalej často priťahovali pozornosť policajtov. Najobľúbenejšou voľnočasovou aktivitou v trampských osadách naďalej zostával šport. Mimoriadne populárne boli najmä skupinové športy, ako napríklad futbal, volejbal a nohejbal.¹³⁸

V 60. rokoch začali na povrch čoraz viac vyplývať dôsledky dlhotrvajúcich generačných konfliktov v rámci trampingu. Starší trampci žili väčšinou sociálne izolovanejším spôsobom života. Členovia osád boli väčšinou dosť opatrní v interakciách s ľuďmi mimo uzavretý kruh trampskej osady. Konali tak zrejme kvôli obavám z infiltrácie štátnych orgánov a nevhodných osôb. Starší trampci sa cítili ako strážcovia skutočného trampingu, často argumentovali, že mnoho mladých trampov svojím správaním prispieva k poškodzovaniu povesti trampingu. Dialóg o generačných rozdieloch sa často zameriaval najmä na problematiku „kovbojáčkov“. „Kovbojáček“ bol pojem, používaný na označenie zlého trampa alebo osoby, ktorá sa javí na prvý pohľad ako tramp, ale nie je skutočným trampom.¹³⁹ Tento pojem bol trampmi používaný v snahe rehabilitovať povest' trampingu. Konflikt však nebol len medzigeneračnou záležitosťou, predstavoval dôležitý bod trampského dialógu celoplošne.¹⁴⁰

Od roku 1963 môžeme pozorovať prvé pozitívne zmienky o trampingu v oficiálnych médiách.¹⁴¹ ČSM v tomto období tiež začala meniť svoj postoj voči trampom. Založila *Unii táborníků*, ktorá bola autonómnou súčasťou ČSM. Táto organizácia čerpala z činnosti českého skautského hnutia a kníh Jaroslava Foglara, asi najvýznamnejšieho predstaviteľa českého skautingu.¹⁴² V roku 1963 sa konal XII. zjazd KSČ, ktorý bol spúšťačom transformácie ideológie v československej politickej sfére. V ČSR došlo k čiastočnému vzkrieseniu občianskej spoločnosti. Významný vplyv na tramping mali najmä liberalizačné trendy v kultúrnej oblasti. Monopol ČSM sa pomaly rozkladal, predovšetkým vysokoškolská mládež javila nulový záujem o aktivity ČSM. Preferovala tráviť voľný čas v rôznych novovznikajúcich neformálnych združeniach. Napriek uvoľňovaniu režimu vzťahy medzi komunistickým vedením a spoločnosťou začínali byť čoraz viac vyhrotené. K polarizácii dochádzalo aj v rámci samotnej komunistickej vlády. V rámci štátnej moci môžeme pozorovať postupné formovanie táborov reformistov a konzervatívcov. Jedným z hlavných dôvodov, prečo začalo byť komunistické vedenie viac otvorené voči liberalizačným

¹³⁷ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 71.

¹³⁸ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 295-296, 303-304.

¹³⁹ Ibid., 304-306.

¹⁴⁰ Jan Mareš, „Jestřáb mezi trampy, Jaroslav Foglar a hybridita českého trampingu,“ *Historie, otázky, problémy* 10, č. 2 (2018): 145.

¹⁴¹ Pohunek, „A Century of Czech Tramping,“ 25.

¹⁴² Blažková, Fialová a kol., *Individuální a masová rekreace*, 76.

procesom, boli ekonomické problémy. V polovici 60. rokov sa podarilo komunistickému vedeniu hospodársku situáciu v ČSR aspoň čiastočne stabilizovať. Bolo však jasné, že pre zásadné zlepšenie situácie je potrebné prijať radikálne ekonomické reformy. Uvoľnenejšie styky so Západom umožnili preniknutiu západných myšlienok do československej spoločnosti.¹⁴³ Napriek zásobovacej a hospodárskej kríze na začiatku 60. rokov začala byť československá verejnosť čoraz silnejšie orientovaná na konzumerizmus.¹⁴⁴ Preniknutie myšlienok alternatívnych západných hnutí, akými boli „hippies“ a „beat generation“, do ČSR prispelo k šíreniu trampingu najmä medzi mladou generáciou.¹⁴⁵ Tieto voľnomyšlienkárske hnutia imponovali československej mládeži, ktorá odsudzovala konzumný spôsob života generácie svojich rodičov.¹⁴⁶

Uvoľňovanie prísneho režimu v ČSR neprebiehalo lineárne. Vláda sa stále snažila trampingu nasilu dostať pod kontrolu ČSM. Tiež sa snažili potlačiť stránky trampingu, ktoré považovali za nezlučiteľné s komunistickým zriadením, predovšetkým trampske obdivovanie divokého západu. Vláda sa zameriavala aj na iné skupiny ľudí, ktoré podľa nich svojim prejavom škodili komunistickému systému. Jednou z týchto skupín boli muži, zvaní „máničky“. Nosili dlhé vlasy a inklinovali k západným voľnomyšlienkáckym hnutiam. Napriek zlepšovaniu vzťahov so Západom bol režim stále mimoriadne citlivý voči prejavom československých občanov, ktoré by indikovali obdiv západnej kultúry.¹⁴⁷ Rokeri, máničky, trampí a priaznivci rôznych iných nekonformných hnutí mali veľa podobných charakterových znakov. Hranice medzi jednotlivými subkultúrami neboli pevne dané a schopnosť štátnych orgánov odlišovať od seba jednotlivé skupiny bola veľmi obmedzená.¹⁴⁸

Stále sa objavovali incidenty, keď policajti potlačili mládežnícke oslavy či stretnutia rôznych pre režim nevhodných osôb krutým bitím a zatýkaním zúčastnených.¹⁴⁹ V júli 1963 usporiadala trampska osada Vlčice v okrese Děčín potlach, ktorý sa zapísal do trampskej histórie ako „krvavý potlach“. Príslušníci policajného zboru rozohnali potlach brutálnym bitím trampov, vrátane žien a postarších členov trampskej osady.¹⁵⁰ Podľa svedectiev samotných trampov boli v prvej polovici 60. rokov policajné kontroly, spojené so zhabávaním výstroje a rozháňaním trampov, bežnou záležitosťou. Niekedy sa tieto zásahy konali v dôsledku nevhodného správania samotných trampov. Nájazdy a policajné kontroly predstavovali v rámci aktivít bezpečnostných zložiek len špičku ľadovca. Príslušníci zložiek sa okrem iného snažili infiltrovať do skupín mladých ľudí a rozložiť ich zvnútra. Aktivity mladíckych skupín boli preberané aj na dôležitých rokovaní štátnych orgánov. Policajť Leopold Rozmarin, ktorý pôsobil v Ostrave, predstavil v roku 1964 zaujímavú typológiu, podľa ktorej by mali policajti kategorizovať mládežnícke partie. Delenie na problémové a bezproblémové skupiny doplnil o skupiny trampske a kombinované. Dával dôraz na dynamiku medzi jednotlivými skupinami. Z bezproblémovej alebo trampskej skupiny sa vie veľmi rýchlo stať skupina problémová. Medzi najčastejšie priestupky, ktorých sa problémové skupiny dopúšťali, boli výtržnosti a krádeže. Vyšetrovanie skupín podľa bezpečnostných zložiek vyžadovalo detailné informácie o členoch skupiny, miestach, kde sa organizujú a činnostiach, ktorým sa venujú. Príslušníci VB sa nemali zameriavať len na činnosť výtržníckych partíí. Mali disponovať adekvátnym prehľadom o aktivitách mládežníckych skupín v danej lokalite. V júli 1962 dostali zložky rozkaz od ministerstva vnútra, podľa ktorého mali prevziať zvýšenú zodpovednosť za činnosť mládeže. Mali sa sústrediť na

¹⁴³ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním I.*, 37-38.

¹⁴⁴ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 106.

¹⁴⁵ Pohunek, „Konflikty českého trampingu,” 100.

¹⁴⁶ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 72.

¹⁴⁷ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním I.*, 38-39.

¹⁴⁸ Jan Mareš, „Jestřáb mezi trampy,” 134.

¹⁴⁹ Franc, Knapík a kol., *Průvodce kulturním děním I.*, 38-39.

¹⁵⁰ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 61.

rozloženie vplyvu nepriateľských ideológií v spoločnosti. V súvislosti s mládežou bol zdôraznený najmä nevhodný vplyv fašizmu a nacizmu.¹⁵¹

Jednotlivé krajské správy MV mali rôzne reakcie na nové nariadenie. V Prahe a Brne pristúpili k plneniu rozkazu v dosť všeobecnej rovine, bez presne určeného filtra pre identifikáciu problémových skupín. V Ostrave sa sústredili na turistické skupiny, ktoré považovali za patriace k chuligánom. Bratislavská správa sa zamerala na skupiny dobrodružného charakteru so sklonmi k páchaniu trestnej činnosti. Vedenie v Českých Budějoviciach sa v reakcii na tento rozkaz zameralo špecificky na trampské skupiny. V Ústeckom kraji bolo zaznamenané, že členovia *Osady tigrů* sa opíjajú a nerešpektujú pracovnú dochádzku.¹⁵² Napriek liberalizačným trendom v politickom prostredí ČSR trampí patrili do kategórie občanov, s existenciou ktorých sa režim stotožňoval len veľmi ťažko. Hlavnou myšlienkovou líniou trampingu je útek od kolektívneho spôsobu života v mestách do prírody, v ktorej majú trampí možnosť rozvíjať svoju individualistickú stránku. Tieto idey nesedeli do koncepcie československého režimu, kde sa všetci občania majú kolektívne podieľať na budovaní prospešného komunistického štátu. Trampí boli ako skupina príslušníkmi VB vnímaní ako odroda chuligánov, ktorí sa vo väčšom množstve dopúšťajú alkoholizmu, vandalizmu a krádeží.¹⁵³

Napriek neustálym snahám a množstvu vynaloženej energie bezpečnostných zložiek na kontrolu aktivít mládeže nevedeli nájsť spôsob, ako efektívne monitorovať voľný čas mladých ľudí. Predchádzajúce metódy, ako vylúčenie študenta zo školy alebo neumožnenie štúdia na večernej škole, neprinášali očakávané výsledky. Orgány štátnej správy si uvedomovali potrebu zmeniť doterajší prístup. Z podkladov pre plenárne zasadnutie ÚV KSČ v decembri 1963 vyplýva, že vedenie ČSR začínalo kritickejšie uvažovať o formálnosti vo výchove mládeže, najmä v rámci ČSM. Taktiež sa objavila myšlienka, či je trampingu pre mládež skutočne taký škodlivý, ako si v minulosti mysleli.¹⁵⁴ Tramping bol tiež používaný v rámci kritiky činnosti ČSM ako dôkaz, že mládež má záujem o aktivity v prírode, je len potrebné zaujať ju natoľko, aby bola ochotná zanechať neorganizované stretávanie v lesoch a začala sa zúčastňovať organizovaných voľnočasových aktivít.¹⁵⁵ ČSM začalo podporovať vytváranie rozmanitejšieho spektra činností pre deti a mládež. Ukázalo sa, že tieto organizácie veľmi efektívne pomáhali potláčať trestnú činnosť mládeže. Vzhľadom na tento vývoj existencia pomocných stráží VB ČSM stratila svoj význam.¹⁵⁶

V roku 1964 nápor režimu na trampskú komunitu výrazne poľavil. Z uznesenia kolégia Ministerstva vnútra ČSR z júna 1964 vyplýva, že sa bezpečnostné zložky mali naďalej sústrediť len na tých jedincov, ktorí sa dopúšťajú trestnej činnosti. Pokiaľ sa trampí nedopúšťali žiadnej trestnej činnosti, nemali sa na nich zbytočne zameriavať.¹⁵⁷ V oficiálnych štátnych médiách sa objavovali čoraz častejšie články, ktoré sa vyjadrovali o trampingu v pozitívnom svetle. Zo začiatku boli tieto články zamerané najmä na snahu oddeliť slušných trampov od chuligánskych „kovbojčikov“. Cieľom týchto článkov bolo izolovať trampingu od zlých stereotypov, ktoré negatívne vplývali na vnímanie trampingu režimom a spoločnosťou. Významnú prezentáciu trampingu predstavovala najmä pravidelná rubrika *Z údolí a osad* v armádnom týždenníku *Obrana lidu*.¹⁵⁸ V tomto časopise publikoval viaceré

¹⁵¹ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 274-275.

¹⁵² Ibid., 275-276.

¹⁵³ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 364.

¹⁵⁴ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 281.

¹⁵⁵ Pohunek, „Konflikty českého trampingu,” 100.

¹⁵⁶ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 281.

¹⁵⁷ Ibid., 281-282.

¹⁵⁸ Pohunek, „Konflikty českého trampingu,” 100.

články o trampingu aj Jaroslav Foglar. V jednom z nich označil „kovbojčkov“ za najväčších škodcov správneho trampingu.¹⁵⁹

Niektorí predstavitelia trampingu začali spolupracovať so štátnymi orgánmi, čo prispelo k zlepšeniu postavenia trampingu v štátnej a armádnej správe. Vzhľadom na tento vývoj popularita trampingu naďalej rástla.¹⁶⁰ Tramping sa stal natoľko rozšíreným, že sa témou trampingu začal v marci 1965 zaoberať aj sekretariát ÚV KSČ. Podľa správy z rokovania existovali vážne obavy o možnom negatívnom vplyve trampingu na mládež, najmä zo strany šerifov tramských osád. Často išlo o osoby s pochybnou minulosťou, boli napríklad členmi národnosocialistickej politickej strany, mali pôvod z kulackej rodiny, sklony k alkoholizmu, alebo sa podieľali na kriminálnych aktivitách. Rovnako ako počas prvorepublikového trampingu objavujú sa pokusy vytvoriť organizácie, ktoré by zastrešovali tramping. Toto úsilie zväčša skončilo spojením viacerých osád v rámci okresu či kraja.¹⁶¹ Vybavenie na tramping začalo byť dostupnejšie v mestských aj dedinských obchodoch.¹⁶² Hoci v druhej polovici 60. rokov významne poklesol počet policajných zásahov voči tramským osadám, trampí si boli vedomí, že konanie bezpečnostných zložiek je nevyspytateľné a môžu kedykoľvek zasiahnuť, najmä v prípade konania potlachov s bohatou účasťou. Trampí však boli evidentne veľmi sebedovomí a odvážni a masové potlaxy sa stali prakticky bežnou záležitosťou. Na Náhodě u Trísova sa medzi rokmi 1964 až 1966 na pravidelných potlachoch často zúčastnilo viac ako 400 trampov.¹⁶³

Vzhľadom na masový rozmach trampingu v druhej polovici 60. rokov sa ČSM snažilo čo najviac zapojiť do tohto trendu. Tábornícke školy boli najefektívnejším prostriedkom kolonizácie trampingu. Školy dúfali, že voľná definícia táborníctva im umožní získať na svoju stranu mladých prívržencov trampingu. Mali naplniť potreby mládeže, ktorá chcela prežívať kamarátske dobrodružstvá v prostredí prírody. V snahe prilákať tramskú mládež program školy zahŕňal rozhovory s predstaviteľmi prvorepublikového trampingu, štúdium tramskej histórie alebo spev tramských piesní. Tramské osady boli typicky veľmi podozrievavé voči úmyslom ČSM. Mali pocit, že sa ČSM snaží organizovať tramping. Napriek týmto okolnostiam sa našli aj mladí trampí, ktorí sa rozhodli pridať k táborníckym školám. V roku 1966 bola tretina absolventov letného programu táborníckej školy v Ostrave naverbovaná z radov trampov. Táborníctvo dosiahlo vrcholu v roku 1968, kedy bola založená *Česká tábornická unie*.¹⁶⁴

Téma trampingu nebola už tabu ani pre filmové a televízne médiá. V roku 1965 vyšiel dokument *Potlach*. Na televízne obrazovky sa v roku 1969 dostal komediálny muzikálový seriál *Dobrodružství šesti trampů*.¹⁶⁵ Ľudia si mohli vypočuť tramské programy v rôznych regionálnych rozhlasoch. Festivaly tramskej hudby sa dostávali do popredia hudobnej scény, v roku 1967 prebehol celoštátny festival tramskej hudby *Porta*.¹⁶⁶ ÚV KSČ zaznamenalo, že v roku 1966 neprešiel jeden týždeň, v ktorom by sa v pražských krčmách nekonala večer s tramskou tematikou. Oblúbené boli najmä *Večery v Lucerně*, ktoré prebiehali medzi rokmi 1964 až 1970. Nárast konzumerizmu v trampingu v rámci československej populárnej kultúry vyvolal kritické reakcie zo strany niektorých trampov. Mnohí trampí mali pocit, že si tramskú kultúru privlastňujú ľudia, ktorí na to nemali právo. Taktiež si však uvedomovali, že normalizácia trampingu v spoločnosti vedie k zníženiu diskriminácie trampov. Vďaka rehabilitácii trampingu mali trampí možnosť voľnejšie diskutovať o tejto tematike v súkromí,

¹⁵⁹ Mareš, „Jestřáb mezi trampy,” 145.

¹⁶⁰ Randák, „Jak psát dějiny trampingu,” 64.

¹⁶¹ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 298, 331.

¹⁶² Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,” 172.

¹⁶³ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 299-301.

¹⁶⁴ *Ibid.*, 137, 333-334.

¹⁶⁵ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 71.

¹⁶⁶ Blažková, Fialová a kol., *Individuální a masová rekreace*, 76.

ale aj v rámci verejných platforiem. O trampingu sa pravidelne debatovalo v rámci tematických rubriek v časopisoch *Obrana lidu*, *Mladý svět* alebo v prvorepublikovom *Trampovi*, ktorí obnovil koncom 60. rokov svoju činnosť.¹⁶⁷

Liberalizačné procesy Pražskej jari vyvrcholili inváziou vojsk Varšavskej zmluvy v ČSR v auguste 1968. Po napadnutí ČSR vojskami ZSSR v roku 1968 veľa českých a slovenských trampov emigrovalo do zahraničia. Zakladali osady v USA, Kanade, Austrálii, Švajčiarsku alebo Nemecku.¹⁶⁸ Niektorí trampí však napriek opätovnému zhoršeniu politických podmienok pre trampingu nevnímali súčasnú politickú situáciu v ČSR dramaticky. Hoci neboli z tohto vývoja nadšení, nebolo možné u trampov ako skupiny zaznamenať významné politické aktivity v reakcii na zmeny v ČSR. Niektoré trampske médiá hneď po začiatku okupácie pocítili dôsledky obratu politického kurzu. Časopis *Tramp* musel svoje septembrové číslo do veľkej miery scenzurovať. Trampí, ktorí sa rozhodli nenechať trampingu zaniknúť, sa snažili v roku 1969 sústrediť najmä na aktivity, ktoré boli štátom povolené a nepriťahovať na seba zbytočnú pozornosť štátnych orgánov. Trampska činnosť a médiá začali byť však zo strany štátu čoraz viac obmedzované.¹⁶⁹ Mnohé trampske časopisy, rozhlasové programy, spoločenské akcie a festivaly hudby boli zrušené.¹⁷⁰ Napriek tvrdým nariadeniam sa trampom podarilo zachovať svoju prítomnosť v československom verejnom živote. Významná pre podporu trampingu bola najmä činnosť trampskeho klubu *Jack London Club*, ktorý bol, žiaľ, zrušený v roku 1972.¹⁷¹

5. Bezpečnostné zložky a trampske skupiny v 60. rokoch

Po komplexnom opise trampingu pomocou odbornej literatúry môžeme zhodnotiť niekoľko hlavných trendov v dynamike vzťahov medzi bezpečnostnými zložkami a trampmi v 60. rokoch. Vlakové nádražia boli dôležitým miestom pre VB v rámci systému kontroly činnosti trampov. Trampí boli väčšinou pre bezpečnostné zložky ľahko rozpoznateľní vďaka ich oblečeniu, ktoré malo svoje špecifické prvky. Napriek tomu, že počas 60. rokov dochádzalo k postupnému zlepšovaniu vzťahov so Západom, štátne orgány sa stále len ťažko zmierovali so sociálnymi hnutiami, ktoré prejavovali obdiv k západnej kultúre. Počas 60. rokov preniklo do ČSR viacero západných voľnomyšlienkových hnutí, ktoré významne ovplyvnili československú mládež. Obľuba v západnej kultúre bola súčasťou identity trampingu už od jeho počiatku. Bol to hlavný dôvod, prečo aj napriek zlepšujúcim sa politickým podmienkam pre VB bolo stále dôležité venovať trampom trošku väčšiu pozornosť, ako niektorým iným sociálnym skupinám. Náklonnosť k západnej kultúre nebola jediným dôvodom zvýšeného záujmu VB o trampingu, ale bola dominantnou príčinou neochoty socialistického systému a bezpečnostných zložiek zmieriť sa s jeho existenciou. Boli však aj prípady, keď bola zvýšená pozornosť VB na trampske skupiny spôsobená výtržníckymi aktivitami trampov. Títo trampí sa často označovali ako kovbojčkovia a v rámci dialógu o trampingu čelili od ostatných trampov tvrdej kritike.

Definícia trampskej osady nebola v 60. rokoch striktno určená. Mohla odkazovať buď na členov trampskej skupiny alebo geografickú lokalitu, ktorú trampí pravidelne spoločne navštevovali.¹⁷² V teoretickej časti práce som pracovala primárne s pojmom trampske osady, keďže v rámci sekundárnej literatúry je prednostne používaný na označenie trampských spoločenstiev. V archívnych dokumentoch bezpečnostných zložiek, s ktorými som pracovala v empirickej časti, príslušníci VB používali preferovane termín trampska

¹⁶⁷ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 321, 361, 364.

¹⁶⁸ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 71-72.

¹⁶⁹ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 353-354, 357.

¹⁷⁰ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 71-72.

¹⁷¹ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 360.

¹⁷² *Ibid.*, 298.

skupina.¹⁷³ Definícia trampskej osady síce nebola pevne daná, ale typicky znamenala organizovanejšie zoskupenie trampov. Väčšinou mali osady svoj vlastný názov a istú štruktúru vedenia. Mnohí trampí však inklinovali k trampingu práve pre jeho typickú voľnosť a nemali záujem stať sa členmi organizovaných spoločenstiev. Pojem tramská skupina môžeme používať na charakterizáciu tramských zoskupení bez ohľadu na úroveň organizovanosti týchto skupín. Z týchto dôvodov budem v praktickej časti práce používať termín tramská skupina na označenie tramského spoločenstva.¹⁷⁴

Zamerala som sa na tramskú skupinu A, ktorá bola aktívna v prvej polovici roku 1962 v oblasti Mníšku pod Brdy. Táto lokalita bola v 60. rokoch mimoriadne populárna pre trampingu v okolí Prahy. Vyplýva to aj z vyšetrovacích materiálov tramskej skupiny A, v ktorých sa spomína vysoká koncentrácia trampov počas víkendov na nádraží v Prahe v Braníku, odkiaľ veľká časť cestovala práve smerom na Mníšek pod Brdy. Tramská skupina A sa dostala do hľadáča pozornosti VB Praha po opakovaných výtržnostiach viacerých členov tejto skupiny. VB Praha sa sústredila na všetky výtržnícke skupiny bez určenia konkrétneho filtra. Detailnejšie sa zaujímala o tie mládežnícke skupiny, v ktorých zaznamenala trestnú činnosť. Tramskú skupinu A príslušníci VB charakterizovali ako chuligánsku tramskú skupinu. Týmto bola táto skupina zaradená do kategórie skupín, ktoré sú mimoriadne problematické pre štátny režim a je dôležité previesť podrobnú lustráciu jej členov. Skupinu A som si vybrala preto, lebo v rámci vyšetrovacích materiálov som u nej bola schopná zaznamenať viaceré aspekty trampingu, ktoré mali dosah na správanie členov skupiny. Vzhľadom na fakt, že bola bezpečnostnými zložkami charakterizovaná ako chuligánska tramská skupina, bola jej venovaná prioritná pozornosť bezpečnostných zložiek.¹⁷⁵

Ako vyplýva zo sekundárnej literatúry, trampov bolo zvyčajne možné ľahko identifikovať vzhľadom na ich výstredné oblečenie.¹⁷⁶ Vo vyšetrovacích spisoch sa uvádza, že členovia skupiny A boli taktiež obvinení z poburovania verejnosti svojim extravagantným odevom na nádraží v Prahe v Braníku.¹⁷⁷ V sekundárnej literatúre sa uvádza, že medzi trampmi boli mimoriadne populárne vojenské uniformy z 2. svetovej vojny. Nosili väčšinou uniformy britskej a československej armády. V niektorých prípadoch využívali aj nemecké armádne uniformy. Navyše mnohí trampí stále používali rôzne kovbojské prvky vo svojom oblečení.¹⁷⁸ Vďaka ich špecifickému odevu, mali príslušníci VB možnosť ľahšie tieto skupiny identifikovať, najmä na vlakových nádražiach. Tramské oblečenie im tiež umožnilo jednoduchšie kategorizovať skupiny, o ktoré sa zaujímali.¹⁷⁹

V rámci vyšetrovania tramskej skupiny A príslušníci VB chceli získať mená všetkých členov tejto skupiny. Predovšetkým chceli identifikovať tých členov, ktorí boli v rámci skupiny najviac aktívni a boli podozriví, že sa zapájajú do trestnej činnosti.¹⁸⁰ Trampí sa často označovali medzi sebou len prezývkami, nepoznali skutočné mená jednotlivých členov skupiny. Tramská tradícia - používať medzi členmi skupín prezývky a nie skutočné mená - bola v trampingu prítomná už počas obdobia prvej republiky.¹⁸¹ Pracovníkom VB to

¹⁷³ Archiv bezpečnostných složek (ďalej jen ABS), sbírka Správa vyšetřování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetřování, júl 1962.

¹⁷⁴ Pohunek, „Konflikty českého trampingu,“ 96-100.

¹⁷⁵ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetřování, júl 1962.

¹⁷⁶ Vinklát, *Kronika trampingu v Jizerských horách*, 56.

¹⁷⁷ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetřování, júl 1962.

¹⁷⁸ Symonds a Vařeka, „Cowboys and Bohemians,“ 172.

¹⁷⁹ Michael, *Tramping: dějiny, osobnosti*, 67.

¹⁸⁰ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetřování, júl 1962.

¹⁸¹ Franc a Knapík, *Volný čas v českých zemích 1957-1967*, 394.

sťažovalo lustrovanie členov trampskej skupiny. Bezpečnostné zložky museli vypočítať viacerých členov trampskej skupiny A, tiež aj niekoľkých svedkov, kým zistili všetky mená pre vyšetrovanie prioritných členov trampskej skupiny A. Sústredili sa na tých členov, ktorí boli často spomínaní pri viacerých výsluchoch, alebo mali evidenciu, napríklad fotografiu alebo dokumenty, ktoré naznačujú, že dotýčny má predchádzajúce pochybenia voči socialistickému zriadeniu.¹⁸²

Vyšetrovaním trampskej skupiny A pracovníci VB zistili, že pri stretnutiach jej členovia verejne hanobili socialistické zriadenie v prospech vyzdvihovania kapitalistického režimu v západných krajinách, predovšetkým v USA a NSR. Najčastejšie sa členovia skupiny A vyjadrovali nelichotivo voči ekonomickej situácii, zásobovacej kríze a nedostatočnej osobnej slobode v ČSR. Príslušníci VB väčšinu rozhovorov počas vyšetrovania trampskej skupiny A sústredili na zistenie, ako sa členovia skupiny podieľali na šírení názorov, ktoré vyzdvihujú západnú kultúru. Z archívnych materiálov vyplýva, že sa pracovníci VB počas výsluchov primárne sústredili na získanie čo najviac podrobnejších informácií o verejných prejavoch obdivu západnej kultúry členmi trampskej skupiny A.¹⁸³ Ako vyplýva zo sekundárnej literatúry, aspekt obdivu západných krajín, predovšetkým USA, bol prítomný v trampskom fenoméne od jeho samotného vzniku a je teda hlboko integrovaný do trampingu.¹⁸⁴ Na začiatku 60. rokov ČSR prechádzala ťažkou hospodárskou a zásobovacou krízou, ktorá mala významný vplyv na úroveň životnej spokojnosti v ČSR.¹⁸⁵ U československej mládeže bolo v 60. rokoch populárne obdivovanie západnej kultúry.¹⁸⁶ Pre tramping bola tiež typická snaha postaviť sa voči autoritám a oficiálnym spoločensky uznávaným hodnotám, mladí trampí sa tohto často snažili docieľiť prejavmi obdivu Západu.¹⁸⁷

Niektorí členovia trampskej skupiny A počas vyšetrovania tiež priznali, že v minulosti mali v držbe predmety, ktoré súviseli s nacistickým nemeckým hnutím.¹⁸⁸ V rámci sekundárnej literatúry, ktorá sa zameriava na históriu trampingu vrátane obdobia 2. svetovej vojny, je prítomný silný konsenzus spájania trampingu s protifašistickým odbojom.¹⁸⁹ Vzhľadom na pretrvávajúce generačné konflikty v rámci trampingu v 60. rokoch mohli byť tieto prejavy náklonnosti k nacizmu a fašizmu mladých ľudí ďalším ukazovateľom generačných rozdielov v trampingu.¹⁹⁰ Bolo zrejme viacero dôvodov, prečo niektorí mladí trampí prejavovali náklonnosť k nacizmu a fašizmu. Je možné, že sa chceli vyčleniť voči väčšinovej spoločnosti alebo staršej generácii trampov v túžbe po vlastnej identifikácii. Je však očividné, že tieto prejavy mládeže boli natoľko výrazné, že ich mohli zaznamenať aj bezpečnostné zložky.

Z vyšetrovacích dokumentov vyplýva, že členovia trampskej skupiny A často prejavovali obdiv západným krajinám alebo nacizmu a fašizmu, aby zapôsobili na svojich rovesníkov a získali si ich rešpekt.¹⁹¹ Medzi mládežou bolo v 60. rokoch populárne vyjadrovať vzdor voči autoritám.¹⁹² Odpor voči oficiálnym štátnym autoritám a snaha

¹⁸² ABS, sbírka Správa vyšetrování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetrování, júl 1962.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 29-30.

¹⁸⁵ Filipcová, Linhart a kol., „Sociologie volného času,” 238.

¹⁸⁶ Šebo, *Zlaté šest'desiate roky*, 11.

¹⁸⁷ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 29-30.

¹⁸⁸ ABS, sbírka Správa vyšetrování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetrování, júl 1962.

¹⁸⁹ Feinberg, „The Uncivilized Society of Czechoslovak Tramps,” 43.

¹⁹⁰ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 304.

¹⁹¹ ABS, sbírka Správa vyšetrování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetrování, júl 1962.

¹⁹² Šebo, *Zlaté šest'desiate roky*, 16.

vymedziť sa voči väčšinovej spoločnosti je jedným zo základných komponentov trampingu.¹⁹³ Všetci členovia trampskej skupiny A, ktorú VB bližšie preverovala, boli v minulosti už viackrát zadržaní za výtržníctvo alebo poburovanie spoločnosti.¹⁹⁴ Táto trampska skupina A by mohla byť kategorizovaná ako skupina kovbojčiek, keďže sa pravidelne dopúšťali trestnej činnosti a pomáhali poškodzovať obraz trampingu pred bezpečnostnými zložkami aj verejnosťou.¹⁹⁵

¹⁹³ Krško, Mareš a kol., *Český tramping v časech formování*, 29-30.

¹⁹⁴ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB vyšetřovací spisy (V), Ministerstvo vnitra, Vyšetřovací svazek 1354, V-4648 MV, Správa vyšetřování, júl 1962.

¹⁹⁵ Randák, Krško a kol., *Putování za obzor*, 304-306.

Záver

Tramping mal významný vplyv na sociálny a kultúrny vývoj v českých krajinách v 20. storočí. Hlavnou myšlienkou trampingu je únik od stresujúceho života do náručia prírody za účelom relaxácie. Hoci nie každý tramp sa mohol stotožniť s niektorými aspektmi tramského fenoménu, dominantné zložky tramskej identity mali dosah na tramské hnutie celoplošne. Tramping je typicky spájaný s ideou osobnej slobody a vzdoru voči spoločenským normám. Neodmysliteľnou súčasťou trampingu 20. storočia je tiež westernová kultúra, ktorá bola v trampingu hlboko integrovaná už v časoch jeho počiatku. Mnohé prvky tramskej kultúry sú inšpirované westernovými dielami. Tramping bol vzhľadom na svoj rebelský charakter terčom mnohých štátnych represíí. Hoci v 60. rokoch došlo k jeho čiastočnej rehabilitácii v očiach spoločnosti a štátnych orgánov, špecifické aspekty tohto hnutia naďalej predstavovali bariéru medzi trampmi a socialistickým zriadením.

Po konfrontácii teoretických poznatkov sekundárnej literatúry s archívaliami bezpečnostných zložiek sme mohli zaznamenať niekoľko aspektov tramského fenoménu, ktoré boli natoľko výrazné, že ich VB bola schopná zdokumentovať vo vyšetrovacích spisoch. Niektoré zdokumentované prvky trampingu neboli dominantné v teoretickej časti, no mali prekvapivo veľký dosah na vyšetrovací proces trampov. Prezývky boli v trampingu prítomné od jeho počiatku, no v rámci sekundárnej literatúry tento aspekt trampingu nebol predmetom podrobnejšieho záujmu. Ako však vyplýva z vyšetrovacích materiálov, podstatne komplikoval príslušníkom VB proces lustrácie členov tramských skupín. Medzigeneračný konflikt v rámci trampingu mal tiež ďalekosiahlejší vplyv na vyšetrovanie trampov bezpečnostnými zložkami, ako bol predpoklad na základe poznatkov z teoretickej časti. Niektorí mladí trampí verejne prejavovali náklonnosť k nacizmu a fašizmu. Staršia tramská generácia bola vo všeobecnosti spájaná s identitou protifašistického odboja. Keďže boli v 60. rokoch medzi československou mládežou populárne rôzne voľnomyšlienkárske hnutia a vzdor voči autoritám, prejavy náklonnosti k nacizmu a fašizmu mohli pre nich predstavovať jeden zo spôsobov, ako sa môžu vymedziť voči staršej tramskej generácii. Ako vyplýva zo zdrojov sekundárnej literatúry a archívnych materiálov, príslušníci VB zaznamenali zvýšenú pozornosť tramskej mládeže o nacizmus a fašizmus, čo naďalej negatívne ovplyvnilo obraz trampov v očiach bezpečnostných zložiek. Špecifický aspekt trampingu - tramské oblečenie bol v sekundárnej literatúre dôležitým prvkom, ovplyvňujúcim dynamiku vzťahov medzi bezpečnostnými zložkami a trampmi. V súlade s týmito poznatkami hralo tramské oblečenie významnú rolu vo vyšetrovacom procese trampov aj podľa archívalií. Výtržníctvo by som necharakterizovala ako špecifický aspekt trampingu. Vzhľadom k masovému rozmachu trampingu v 60. rokoch sa k tomuto hnutiu pripojili rôzne typy ľudí, a preto sa nedajú výtržnícke aktivity priradiť k trampingu celoplošne ako špecifický aspekt.

Obdiv západných krajín bol dominantným aspektom tramského fenoménu, zaznamenaným pri skúmaní vyšetrovacieho procesu tramských skupín VB. Medzi československou mládežou boli produkty západnej kultúry populárne a vzácne. Vzhľadom na ekonomickú a zásobovaciu krízu v prvej polovici 60. rokov socialistický režim čelil čoraz väčšej kritike. Vychvaľovanie života na Západe typicky znamenalo, že jedinec má negatívny vzťah k súčasnému štátnemu režimu v ČSR. Veľká časť tramskej identity spočíva v obdivе západnej kultúry. Z vyšetrovacích materiálov vyplýva, že tento špecifický aspekt bol do tramského hnutia hlboko integrovaný, hoci sa voči tomuto stereotypu chceli niektorí trampí v 60. rokoch vymedziť. Napriek postupnému zlepšovaniu vzťahov so Západom počas 60. rokov sa vedenie ČSR stále nebolo schopné zmieriť s existenciou sociálnych hnutí, ktoré verejne prejavovali náklonnosť k západnej kultúre. Vzhľadom na tieto fakty bol obdiv k západnej kultúre prioritným aspektom tramského fenoménu, na ktorý sa počas vyšetrovania tramských skupín v 60. rokoch bezpečnostné zložky zameriavali.

Zoznam zdrojov

A) Archívne dokumenty

Archiv bezpečnostních složek. sbírka Správa vyšetřování StB vyšetřovací spisy (V).
Ministerstvo vnitra. Vyšetřovací svazek 1354. V-4648 MV. Správa vyšetřování. júl 1962.

B) Literatúra

Altman, Karel. „Výzkum trampingu na etnologických pracovištích v českých zemích od 80. let 20. století.” *Studia Ethnologica Pragensia*, č. 2 (2017): 68-78.

Beer, Alois. *Na vandru*. Praha: Československý spisovatel, 1973.

Blažková, Tereza; Fialová, Dana a Václav Matoušek. *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*. Praha: Togga, 2014.

Filipcová, Blanka; Linhart, Jiří a Jana Vítečková. „Sociologie volného času v Československu.” *Sociologický časopis* 19, č. 2 (1983): 238-252.

Feinberg, Joseph Grim. „The Uncivilized Society of Czechoslovak Tramps. An Exploration in Proletarian Fantasy.” *Studia Ethnologica Pragensia* č. 2 (2017): 30-50.

Franc, Martin a Jiří Knapík. „Na člověka najíždíme další čtvrtletí. Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956.” *Soudobé dějiny* 17, č. 4 (2010): 613-640.

Franc, Martin a Jiří Knapík. *Volný čas v českých zemích 1957-1967*. Praha: Academia, 2013.

Franc, Martin a Jiří Knapík a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967 I*. Praha: Academia, 2011.

Franc, Martin a Jiří Knapík a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967 II*. Praha: Academia, 2011.

Hurikán, Bob. *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, 1990.

Krško, Jan. *Meziválečný tramping na Rakovnicku*. Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník, 2008.

Krško, Jan. „Nedokončený rukopis Gézy Včeličky o dějinách trampingu.” *Studia Ethnologica Pragensia*, č. 2 (2017): 171-201.

Krško, Jan; Mareš, Jan; Pohunek, Jan; Randák, Jan a Jan Špringl. *Český tramping v časech formování a rozmachu*. Praha: Academia, 2019.

Maršálek, Martin. *Osadní toulky: nohejbal na trampských osadách v okolí Prahy - Vltava a Berounka*. Praha: Mladá fronta, 2015.

Michael, Antony-Tony. *Tramping: dějiny, osobnosti, trampská píseň, osady, humor, pověsti, trampové ve filmu*. Brno: CPress, 2022.

Moidlová, Olga; Zdeněk Moidl a Josef Smisal. *Kronika východočeského trampingu*. Liberec: Rosa, 2008.

Pohunek, Jan. „A Century of Czech Tramping.” *FOLKLORICA - Journal of the Slavic East European and Eurasian Folklore Association* 16, č. 1 (november 2011): 23. DOI: 10.17161/folklorica.v16i1.4207.

Pohunek, Jan. Konflikty českého trampingu. *Historická sociologie* 3, č. 2 (2011): 95-106. DOI: 10.14712/23363525.2017.128.

Pohunek, Jan. „Otázky a úskalí muzejní dokumentace současného trampského hnutí.” *Acta Musei Nationalis Pragae* 71, č. 3 (2017): 31-40. DOI: 10.2478/amnh-2017-0016.

Pohunek, Jan a Magdalena Dvořáková. *Století trampingu = A Century of Tramping*. Praha: Národní muzeum, 2018.

Randák, Jan. „Jak psát dějiny trampingu.” *Studia Ethnologica Pragensia*, č. 2 (2017): 51-67.

Randák, Jan; Krško, Jan; Mareš, Jan; Pohunek, Jan a Jan Špringl. *Putování za obzor: tramping v české společnosti 1918-1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020.

Roberts, Andrew Lawrence. *From Good King Wenceslas to the Good Soldier Švejk: A Dictionary of Czech Popular Culture*. Budapešť: CEU Press, 2005.

Rokoský, Jaroslav. „Amnestie 1960.” *Paměť a dějiny* 5, č. 1 (2011): 36-54.

Schubert, Fredy: *Stopou toulavou*. Praha: Klika, 2019.

Sikora, Stanislav. „Zlaté šesťdesiate“ Politický vývoj na Slovensku v 60. rokoch 20. storočia.” *Acta Historica Neosoliensia* 17, (2014): 138-181.

Skupa, Lukáš. *Vadí - nevadí: česká filmová cenzura v 60. letech*. Praha: Národní filmový archiv, 2016.

Smsal, Jiří. „Kamarádi, astracháni a paďouři. Reprezentace trampingu v časopise Tramp.” *Studia Ethnologica Pragensia* č. 2 (2017): 79-133.

Symonds, James a Pavel Vařeka. „Cowboys and Bohemians: Recreation, Resistance, and the Tramping Movement in West Bohemia.” *Journal of Contemporary Archaeology* 1, č. 1 (2014): 165-193. DOI: 10.1558/jca.v1i1.165.

Šebo, Juraj. *Zlaté šesťdesiate roky*. Bratislava: Marenčin PT, 2008.

Vaněk, Miroslav a a Přemysl Houda. *Střípky mozaiky: každodenní život české společnosti v období normalizace a transformace z pohledu orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2016.

Vinklát, Pavel D. *Kronika trampingu v Jizerských horách 1934-2004*. Liberec: Knihy 555, 2004.

Waic, Marek a Jiří Kössl. *Český tramping 1918-1945*. Praha: Práh, 1992.